

Glava IV

Mirela Župan

EUROPSKI PREKOGRANIČNI OBITELJSKI POSTUPCI

Uvodna promišljanja o europskim obiteljskim postupcima

Usljed pojačanih migracija i mobilnosti ljudi dobiva na značaju i suradnja u prekograničnom obiteljskom pravu i pripadajućim predmetima. Problemi obitelji koje migriraju ne mogu se više adekvatno riješiti u okvirima nacionalnih pravnih poredaka, jer te obitelji i njihovi problemi po svojoj prirodi prelaze državne granice. Iako međunarodna suradnja u ovom području ima dugu povijest, angažman Europske unije obilježio je njezinu prekretnicu u smislu:

- kvalitativno većeg intenziteta suradnje
- kvantitativnog uvećanja broja ujednačenih pravila
- nadnacionalne snage uredbi i time jačeg efekata na nacionalne sustave,
- korištenih unifikacijskih metoda
- osiguravanja ujednačene primjene kroz odluke Suda EU te
- nadzor primjene.

Promicanjem tržišnih sloboda i slobode kretanja ljudi, kao i ideje o zajedničkom identitetu i pripadnosti modernoj Europi, EU utječe na privatnopravni status svojih građana unoseći prekogranični element u obitelji. EU se svojim građanima nastoji odužiti stvaranjem sofisticiranih pravnih sustava za rješavanje pravnih implikacija prekograničnih obiteljskih odnosa te njihova prekida. Ovo poglavlje govori o pravnim mehanizmima koje je s tom svrhom razvila EU.

Rješenja obiteljskih procesnih i kolizijskih uredbi u hrvatski pravni poredak uvode nove pravne koncepte i metodologiju pravosuđenja. Široko razgranata mreža pravnih akata EU-a u većini je materije eliminirala nacionalna pravila te na razini EU ujednačila odredbe o međunarodnoj nadležnosti, određenim postupovnim institutima te priznanju i proglašenju ovršnosti, a djelomično i ovrsi. Kompleksnost toga sustava, ali i brojni njegovi nedostaci u praksi se otkrivaju iz godine u godinu. Oni su stalna tema razgovora akademske zajednice, ali i samih institucija EU. Literatura sugerira da je pravna sigurnost i predvidivost u ovom segmentu tek mit, a bogata sudska praksa država članica ukazuje da su razlozi tome višestruki. Znakovito je za ove uredbe da postoji široka lepeza elektivnih kriterija međunarodne nadležnosti te je prepušteno strankama da iskoriste alternativne mogućnosti i požure na sud koji iz određenog razloga preferiraju. Upravo je mogućnost forum shoppinga jedan od ključnih nedostataka usvojenih pravila o međunarodnoj nadležnosti. Pojedinač žuri pokrenuti postupak

prvi, u državi čija mu pravila odgovaraju, jer ga pravila o litispendenciji štite od ostalih elektivno nadležnih foruma. Nadalje, EU regulira fragmentarno neke dijelove postupnog prava (litispendencija, povezani postupci, trenutak pokretanja postupka...), dok će za ostale segmente ostati u primjeni nacionalna postupovna pravila. Stoga forum shopping može voditi do pokretanja postupka, uvjetno rečeno „izbora“ od strane podnositelja zahtjeva, u onoj od potencijalno nadležnih država u kojoj će ishod za tu stranku biti povoljniji. Tomu može biti tako jer mu pravila o mjerodavnom pravu više odgovaraju, ili ukoliko podnositelj želi odugovlačiti postupak/naplatu tražbine, može se odlučiti na pokretanje postupka u državi u kojoj je pravosuđe neučinkovito.

Načelo uzajamnog povjerenja okosnica je svih pravnih mehanizama kojima EU želi ubrzati i povećati učinkovitost pravosuđenja u prekograničnim predmetima. U tom bi se smislu ujednačavanje međunarodnog obiteljskog postupnog prava koje sada provodi EU moglo poimati „prijelaznom fazom“, ili uvodom u ujednačavanje europskog obiteljskog postupnog prava, a potom i olakšavajućim faktorom ujednačavanja materijalnog prava, za koje u ovom trenutku EU nema potrebne nadležnosti.

Načelo uzajamnog povjerenja legitimira potpuno ukidanje egzekviture između država članica. Ukidanjem egzekviture brišu se granice između pravnih poredaka država članica te EU postaje jedinstveni pravosudni prostor u kojemu odluke slobodno kolaju. Upravo su ujednačena pravila međunarodne nadležnosti i određenih postupovnih instituta omogućila omekšavanje postupka egzekviture. Vidljivo je stoga da načelo uzajamnog povjerenja rezultira radikalnim promjenama za hrvatska tijela primjene kada je riječ o odnosu prema odlukama drugih država članica EU.

Pravosuđenje s međunarodnim elementom traži ozbiljan pristup. Ulaskom u EU priroda predmeta s međunarodnim elementom u obiteljskim stvarima mogla bi se značajno promijeniti. Sukladno tipu migracija na ovim prostorima za sada naša nadležna tijela u glavnini međunarodno obilježenih predmeta susreću činjenični sklop u kojemu su stranke našega državljanstva, ali su primjerice na radu u inozemstvu. Treba ukazati na europsku statistiku koja je u nekim državama članicama izmjerila impozantan postotak razvoda brakova stranaca, pa i na podatak da se u EU godišnje pokrene oko 250.000 međunarodnih razvoda! EU stvara područje slobode, sigurnosti i pravde, kako bi za sve građane osigurala pravnu sigurnost, predvidivost i pravičnost. EU počiva na načelu uzajamnog povjerenja, koje se u spektru međunarodnog obiteljskog postupnog prava reflektira kroz osiguravanje pete tržišne slobode "slobode kretanja oduka". Da bi odluke u građanskim, uključivo obiteljskim predmetima, slobodno kolale, EU je morala ujednačiti pravila o međunarodnoj nadležnosti, određenim postupovnim radnjama, u određenoj mjeri pravila o mjerodavnom pravu, ali i dio pravila o priznanju i proglašenju ovršnosti te ovrši stranih odluka. Iako je ovim uredbama učinjen pomak ka imperativu pravne sigurnosti, prednosti ovog sustava za građane vrijede samo ako je praksa država članica u njihovoj primjeni ujednačena. Nedostatno poznavanje uredbi te nedostupnost literature na nacionalnom jeziku tomu ne pridonose. Teret ujednačene primjene nose prije svega sudovi, te u sferi svoje nadležnosti druga nadležna tijela, poput Centra za socijalnu skrb. Ujednačena primjena i autonomno tumačenje

ovih akata pretpostavlja znanja o praksi Suda EU, ali i praksi nacionalnih sudova država članica. U predstojećem razdoblju do 2020. EU smjera uvesti više koherentnosti i sinergije između ovih uredbi, poglavito na području njihove praktične primjene.

Europske obiteljske uredbe rano su u literaturi dobile sinonim „labirinta“ koji prolaze samo najhrabriji i najodvažniji. Danas svjedočimo da postoji sustavan, pregledan i unificiran skup pravila koji odlike „labirinta“ zadržava samo za neupućene! U tom bi smislu i ova rasprava trebala pridonijeti širenju znanja te otklanjanju dvojbi o primjeni ovog segmenta pravne stečevine.

1. Temeljni instrumenti europskog obiteljskog procesnog i kolizijskog prava

Regulativu EU koja neposredno uređuje prekogranične obiteljske odnose čine:⁵⁴

- Uredba Vijeća br. 2201/2003. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima te pitanjima roditeljske odgovornosti, kojom se ukida Uredba br. 1347/2000. (Uredba Brisel II *bis*)⁵⁵

- Uredba Vijeća br. 4/2009. o međunarodnoj sudskoj nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka te suradnji u predmetima uzdržavanja (koja se odnosi na uzdržavanje djece i bračnih drugova)⁵⁶ te

- Uredba Vijeća br. 1259/2010. o implementaciji unaprijedene suradnje u području prava mjerodavnog za razvod i rastavu⁵⁷ koja nije na snazi u Hrvatskoj.

Pokrenut je zakonodavni postupak za usvajanje još nekoliko Uredbi, a koje će, ako i kada budu usvojene, u svome polju primjene dopuniti pravnu stečevinu. To su:

- Prijedlog Uredbe Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka u stvarima o režimima bračne stečevine⁵⁸

- Prijedlog Uredbe Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka o imovinskim posljedicama registriranog partnerstva⁵⁹

- Zelena knjiga: Manje birokracije za građane: promicanje slobodnog kretanja javnih isprava i priznanje učinaka isprava o osobnom stanju.⁶⁰

Posredne sastavnice europskog obiteljskog procesnog i kolizijskog prava čine instrumenti *acquisa* koji se primjenjuju u svojstvu općih akata, unatoč tomu što se ne tiču isključivo ove materije. To su:

- Uredba Vijeća (EZ) br. 1206/2001. od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u području izvođenja dokaza u građanskim ili trgovačkim predmetima⁶¹

- Uredba (EZ) br. 1393/2007. Europskoga parlamenta i Vijeća od 13. studenoga 2007. o dostavi sudskih i izvansudskih isprava u građanskim i trgovačkim stvarima u državama članicama (dostava)⁶²

- Uredba (EEC, Euratom) br. 1182/71. Vijeća od 3. lipnja 1971. o pravilima mjerodav-

54 Više na: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/civil/fsj_civil_intro_en.htm

55 OJ L 338, 1-29.

56 OJ L 7, 10.1.2009, 1-79

57 OJ L 343, 29.12.2010.

58 COM(2011)0126 – C7-0093/2011 – 2011/0059(CNS).

59 COM(2011)0127 – C7-0094/2011 – 2011/0060(CNS).

60 Brussels, 15.12.2010, COM(2010) 747 final.

61 OJ L 174, 27.6.2001, 1. Sukladno Uredbi br. 2201/2003. saslušanje djeteta u drugoj državi članici može se provesti po pravilima Uredbe br. 1206/2001.

62 OJ L 324, 10.12.2007, 79., ova bi se uredba trebala primijeniti na dostavu pismena (postupci pokrenuti prema Uredbi br. 2201/2003., vidi tamo čl. 18. st. 2.; vidi čl. 11. st. 2. Uredbe br. 4/2009.)

nim na razdoblja, datume i rokove⁶³

- Odluka Vijeća 2001/470/EC od 28. ožujka 2001. kojom se uspostavlja Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima⁶⁴ koju će sukladno Uredbi o uzdržavanju koristiti središnja tijela⁶⁵

- Smjernica 200/52/EZ Europskoga parlamenta i Vijeća od 21. ožujka 2008. o određenim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim stvarima⁶⁶

- Uredba br. 655/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o uspostavi postupka za europski nalog za blokadu računa kako bi se pojednostavila prekogranična naplata duga u građanskim i trgovačkim stvarima.⁶⁷

Europsko međunarodno obiteljsko pravo u širem smislu čini i konvencijsko pravo. Konvencije međunarodne Haške konferencije privatno pravo od značaja su:⁶⁸

- Haška konvencija od 15. studenog 1965. o dostavi u inozemstvo sudskih i izvansudskih dokumenata u građanskim ili trgovačkim stvarima⁶⁹

- Haška konvencija od 19. listopada 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i suradnji u vezi s roditeljskom skrbi i mjerama za zaštitu djece⁷⁰

- Haška konvencija od 25. listopada 1980. o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece⁷¹

- Haška konvencija od 23. studenog 2007. o međunarodnoj naplati potpore za djecu i drugih oblika obiteljskog uzdržavanja⁷²

- Protokol o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja (dalje Haški protokol).⁷³

63 OJ L 124, 8.6.1971,1. Ova bi se uredba trebala primijeniti sukladno bilj. 41. Preambule Uredbe o uzdržavanju br. 4/2009.

64 OJ L 174, 27.6.2001, str. 25.

65 Vidi: čl. 50. st. 2. Uredbe o uzdržavanju br. 4/2009.

66 OJ L 136/3, 25.4.2008

67 OJ L 136/3, 25.4.2008.

68 http://www.hcch.net/index_en.php

69 Vidi: čl. 18. st. 3. Uredbe br. 2201/2003; čl. 11. st. 3. Uredbe o uzdržavanju br. 4/2009.

70 Komisija donijela dvije oduke da sve države moraju pristupiti ovoj Konvenciji. Posljednja je to učinila Italija u listopadu 2015., te su stoga danas na snazi u svim državama članicama EU. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24

71 Vidi: čl. 10 i 11. Uredbe 2201/2003, na snazi u svim državama članicama EU. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70

72 Vidi: 2014/218/EU: Odluka Vijeća od 9. travnja 2014. o izmjeni priloga I., II. i III. Odluci 2011/432/EU o odobrenju, u ime Europske unije, Haške konvencije od 23. studenoga 2007. o međunarodnoj naplati tražbina za uzdržavanje djece i drugih oblika obiteljskog uzdržavanja, Sl. L. L 113, 16.4.2014, 1–16.

73 Vidi: bilj. 8. Preambule i čl. 15. Uredbi o uzdržavanju br. 4/2009; Protokol o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja, Sl. L. L 331, 16.12.2009, 19–23. Posebno izdanje za Hrvatsku – glava 19 Volumen 010, 161 – 165.

Konvencije Vijeća Europe

- Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.⁷⁴

Konvencije Ujedinjenih naroda

- Konvencija o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu⁷⁵
- Konvencija o pravima djeteta.⁷⁶

Nacionalno zakonodavstvo

- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (ZRSZ)⁷⁷

- Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 o području nadležnosti, priznanja i izvršenja sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom skrbi⁷⁸

- Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009 u području nadležnosti, mjerodavnog prava, priznanja i izvršenja odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obveze uzdržavanja⁷⁹

- Zakon o parničnom postupku (ZPP)⁸⁰
- Obiteljski zakon⁸¹
- Ovršni zakon (OZ)⁸²
- Zakon o mirenju.⁸³

74 Protokol br. 1., Protokol br. 4, Protokol br. 6., Protokol br. 7., NN MU br. 18/97, 6/99 - proč. tekst, 8/99 - ispr.; Protokol br. 13., NN MU br. 14/02, 13/03., Protokol br. 12., NN MU 14/02, 9/05, Protokol br. 14. uz ovu Konvenciju, NN MU 1/06 i 2/10.

75 286 UNTS 3, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori br. 2/1960, NN MU br. 4/1994.

76 1577 UNTS 3, Sl. l. SFRJ br. 15/90, NN MU br. 12/93, 20/97.

77 NN 53/91, 88/01.

78 NN 127/13.

79 NN 127/2013.

80 NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14.

81 NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 05/15, 103/15.

82 NN 112/12, 25/13, 93/14.

83 NN 18/11.

2. Temeljne metode reguliranja europskog procesnog i kolizijskog obiteljskog prava

Nacionalno materijalno obiteljsko pravo odražava obiteljsku i socijalnu politiku države, te počiva na kulturnim, moralnim i vjerskim vrijednostima određenog područja. Zbog tih je obilježja ova pravna grana i dalje u sferi nacionalne suverenosti, a svaka bi intervencija EU izlazila iz okvira dodijeljenih joj nadležnosti. Ipak, valja prihvatiti da je materijalno obiteljsko pravo ograničeno u primjeni na teritoriju određene države. U tom smislu ono ne može na dostatan način zadovoljiti stvarne društvenih potreba koje prate internacionaliziranu obitelj. Brojni društveni problemi imaju globalnu dimenziju, te se i tradicionalno nacionalne grane prava svojim rješenjima prilagođavaju međunarodnim zahtjevima. Upravo zagovarajući „prenosivost“ obiteljskopравnih rješenja *Europska komisija za obiteljsko pravo* (ECFL)⁸⁴ kroz zajednička *Načela europskog obiteljskog prava* stvara „soft-law“. Imajući u vidu sve prethodno rečeno, ujednačavanje međunarodnog privatnog prava i međunarodnog građanskog postupovnog prava u domeni obiteljskih odnosa ostaje kao jedina alternativa europskog zakonodavca. Takvo ujednačavanje pridonosi pravnoj sigurnosti neophodnoj u području slobode, sigurnosti i pravde. Iako ono izravno ne utječe na nacionalno materijalno pravo, postupno može dovesti i do otklanjanja razlika među njima. Ujednačeno međunarodno privatno pravo i međunarodno građansko postupovno pravo naposljetku osiguravaju ujednačenost odlučivanja unutar Unije i osnažuju povjerenje građana u zajedničko tržište.⁸⁵ S metodološkog stajališta u području slobode, sigurnosti i pravde EU ne uvodi materijalnu (koju bi ostvarila unifikacija supstantivnog prava), nego kolizijsku pravičnost.

Međunarodno obilježeni životni odnosi otvaraju brojne dileme glede prava i obveza članova tih obitelji. One proizlaze iz činjenice zajedničkog života, zajednički stečene imovine ili pak činjenice postojanja zajedničke djece. Sud koji je međunarodno nadležan za odlučivanje o odnosnom predmetu naći će se u nedoumici koji od konkurirajućih materijalnih poredaka treba primijeniti. Uzmemo li u obzir da je supstantivnim rješenjima za svaki aspekt obiteljskog prava pojedina država predvidjela drugačija rješenja, možemo pretpostaviti s kakvim je teškoćama povezano izdvajanje bilo kojeg pitanja obiteljskog prava iz domene nacionalnog sustava (kao uređene cjeline) u prekogranični milje. Uspješnost tužbenog zahtjeva u međunarodno obilježenom obiteljskom predmetu u velikoj će mjeri ovisiti o primijenjenom materijalnom pravu – odabir pak mjerodavnog prava ovisi o kolizijskom rješenju međunarodno nadležnog suda! Suštinske razlike u obiteljsko pravnom režimima država članica sugeriraju da u tako osjetljivom pravnom području svaka aktivnost EU može dovesti u pitanje ukorijenjena pravna i društvena načela tih država. Ipak, rastući broj prekograničnih obiteljskih predmeta rezultirao je kompromisom između država članica: zajedničko djelovanje potrebno je da bi se otklonio forum shopping i „utrka na sud“. Pravila prekograničnog obiteljskog *acquisa* temelje se na harmoniziranom standardu međunarodne nadležno-

84 Vidi: više na: <http://www2.law.uu.nl/priv/cefl/>

85 Cilj 3.2.3 Lisabonske strategije je poboljšanje europskog i nacionalnog zakonodavstva. Communication to the Spring European Council, Working together for growth and jobs: A new start for the Lisbon Strategy, COM (2005)24 final.

sti (neposredne), pravilnoj dostavi pismena, odredbama kojima se jamči jednak postupovni tretman i pravično suđenje, uklanjaju postupovne nepravilnosti i izbjegavaju istovremeni postupci koji rezultiraju proturječnim odlukama. Njima se u konačnici osigurava jednostavnija prekogranična ovrha. Evidentno je *acquis* napredovao u otklanjanju prepreka za priznanje i ovrhu. Jednako je tako evidentno da se ukidanje egzekvatur provodi parcijalno jer je i dalje sveprisutan dvojak model.⁸⁶

Treba napomenuti da postoje brojni prijevori o svrsishodnosti ujednačavanja mjerodavnog prava u okviru *acquisa*. Iako je Komisija na stajalištu da će mjerodavno pravo u okviru *acquisa* pridonijeti pravnoj sigurnosti jer će ukloniti različitost nacionalnih pravnih režima mjerodavnog prava, države članice u velikom su broju nesklone to prihvatiti. Posljedično se odredbe o mjerodavnom pravu za obiteljske odnose ne nalaze u sustavu *acquisa* u užem smislu. Upravo je pitanje mjerodavnog prava aktiviralo prvu primjenu poboljšane (unaprijeđene) suradnje kod usvajanja Rim III uredbe.⁸⁷ Nadalje, za pitanja roditeljske skrbi EU se oslanja na primjenu posrednih europskih pravnih izvora u širem smislu usvojenih u Haškoj konferenciji, dok se konačno i za pitanja uzdržavanja čl. 15. Uredbe o uzdržavanju upućuje na primjenu Haškog Protokola o mjerodavnom pravu. Na ovaj način EU maksimizira obrnutu supsidijarnost koja počiva na tezi da je prihvatljivija globalna od regionalne unifikacije.

86 Vidi: *infra* režime Uredbe Brussel II bis, odnosno Uredbe 4/2009.

87 Medić, I., *Poboljšana suradnja QUO VADIS, EUROPA? Zbornik PFZ*, 62, (1-2) 257-288 (2012).

3. Unutarnje i vanjske nadležnosti EU za područje europskog procesnog i kolizijskog obiteljskog prava

Pravosudna suradnja država članica EU u prekograničnim je obiteljskim predmetima dvojaka. S jedne strane države članice EU djeluju u okrilju različitih međunarodnih organizacija (poglavito u okvirima Haške konferencije, UN te Vijeća Europe), dok se s druge strane one povezuju među sobom. Srž suvremene europske pravosudne suradnje u potonjem, užem smislu, počiva na aktivnostima institucija EU. Materija prekograničnog obiteljskog prava odavno je predmetom interesa država članica, ali je sam proces podjeljivanja ovlasti EU trajao neko vrijeme. Naime, temeljeći ovlasti za djelovanje na čl. 220. pored amsterdamskog Ugovora o Europskoj zajednici, još je Briselska konvencija o sudskoj nadležnosti, priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima⁸⁸ u polje primjene uvrstila i predmete uzdržavanja, te na taj način učinila iznimku od općeg isključivanja iz materijalnog polja primjene obiteljsko-pravnih stvari.⁸⁹ Nešto kasnije započinje proces usvajanja tekstova supsidijarnih konvencija koje svojim materijalnim poljem primjene obuhvaćaju isključivo procesno i kolizijsko obiteljsko pravo.⁹⁰ Iako je pristup cjelokupnoj obiteljskoj politici i njezinim institutima bio nekoherentan i neujednačen, otvoren je put pozajedničenja. Ugovor iz Maastrichta osigurao je institucionalni okvir za međuvladinu suradnju i ovlastio EU za djelovanje u području pravosudne suradnje u građanskim predmetima.⁹¹ Ipak, on nije pružio adekvatnu zamjenu postojećem konvencijskom režimu te su supsidijarne konvencije potpisane u okviru trećeg stupa i dalje samo *doticale pravi acquis*. Njima su manjkali temeljni atributi *acquis-a*, poput supremacije prava Zajednice te nadležnosti Suda EU za tumačenje. Tek je “pozajedničavanjem” Ugovora iz Amsterdama pravosudna suradnja prebačena u prvi stup⁹² dok je nova glava IV. “Viza, azil, useljavanje i ostale politike koje se tiču slobodnog kretanja ljudi” u čl. 61. do 69. predviđala usvajanje regulative za pravosudnu suradnju u građanskim predmetima. Prikladnost čl. 65. Ugovora iz Amsterdama kao pravne osnove za ujednačavanje europskog procesnog i kolizijskog obiteljskog prava postala je predmetom učestalih rasprava. Etapa fleksibilnog tumačenja nadležnosti Zajednice prema čl. 65. označila je razdoblje Ugovora iz Nice, te je izriječka da se “postupak jednoglasnosti primjenjuje na mjere s područja obiteljskog prava”, nepobitno potvrdila nadležnost Zajednice te omogućila protezanje *acquisa* na materiju europskog obiteljskog prava.

88 Konsolidirana verzija OJ C 27, 26.01.1998

89 Usp. čl. 1. st. 2. i čl. 5. st. 2.

90 Konvencija o pojednostavljenju postupka naplate uzdržavanja, 6.11.1990.; Konvencija o nadležnosti, priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima OJ C 1998, 221/1.

91 Treaty on the European Union, OJ C 1992, 191, Art. K.1.

92 Treaty of Amsterdam amending The Treaty on European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Related Acts, OJ C 340, 10 November 1997.

Područje slobode, sigurnosti i pravde postaje jedna od prioriternih politika EU⁹³ usvajanjem Tampere programa djelovanja za razdoblje 1999.–2004.⁹⁴ Ključnim aspektom svih aktivnosti na području pravosudne suradnje u građanskim stvarima navodi se uzajamno priznanje odluka. Ova se politika dalje razvija donošenjem tzv. *Haškog programa: jačanje slobode, sigurnosti i pravosuđa u EU za razdoblje 2005. – 2010.*⁹⁵ Uzajamno priznanje zadržava prioritet, ali se njegovo ostvarenje uvjetuje harmonizacijom procesnog prava u sklopu učinkovitog prekograničnog postupovnog režima. Haški je program jasno pozvao Komisiju da predloži propise o uzdržavanju, bračno imovinskom režimu i razvodu, čime se nadovezuje na ranije projekcije *Akcijskog plana djelovanja Vijeća i Komisije iz 1999. o tome kako najbolje implementirati odredbe Amsterdamskog ugovora s područja slobode, sigurnosti i pravde.*⁹⁶

Ugovor iz Nice godine 2003. utjecao je na predmetnu materiju utoliko što se pojam “obiteljsko pravo” po prvi puta javio u Osnivačkim ugovorima.⁹⁷ Reformski ugovor iz Lisabona smjestio je ovo područje politike u *Glavu V. – područje slobode, sigurnosti i pravde*,⁹⁸ zamijenivši dotadašnji čl. 65. odredbom čl. 81. Znakoviti je zamah daljnje aktivnosti u činjenici da zakonodavne aktivnosti EU u ovom području više ne mora pravdati potrebom “funkcioniranja zajedničkog tržišta”. Lisabonskim su ugovorom osnaženi temelji pravosudnoj suradnji u obiteljskim predmetima. Članak 81. Ugovora o funkcioniranju EU-a (dalje UFEU) proširio je nadležnosti Unije u području pravosudne suradnje u obiteljskim predmetima izuzimanjem kriterija nužnosti za funkcioniranje zajedničkog tržišta. Članak 81. proširuje aktivnosti usmjerene k učinkovitom pristupu pravdi, razvoju alternativnih načina rješenja spora i podršci obučavanju pravosudnih dužnosnika. Načelo uzajamnog priznanja kao prioritet prethodno navedenih Akcijskih programa sada ima svoje mjesto čak i u Osnivačkim ugovorima. U pogledu pravosudne suradnje za prekogranične obiteljske predmete Lisabonski je ugovor donio novine kod zakonodavnog postupka. Unatoč tomu da se jednoglasnost za obiteljske predmete i dalje zahtijeva (Čl. 81. st. 3. UFEU), posebna “međunarodno privatno pravna passarele” određuje da Vijeće može donijeti odluku (na prijedlog Komisije; nakon što je konzultiralo Europski parlament; jednoglasno) da se određeni akti u pitanjima obiteljskog prava donesu redovitim zakonodavnim postupkom. Ono mora obavijestiti

93 Vidi: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Area of freedom, security and justice; Assessment of the Tampere programme and future orientations. Brussels, 2.6.2004. COM(2004)4002 final

94 Vidi: Presidency conclusions. Tampere European Council, 15-16 October 1999. http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en9.html

95 The Hague programme: strengthening freedom, security and justice in the EU. Brussels, 13.12.2004. http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/doc/hague_programme_en.pdf

96 Action plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam in the area of freedom, security and justice, OJ C/19/1. 1999.

97 Treaty of Nice, Amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing the European Communities and certain related acts, OJ C 80/11, 10.03.2001, 1-86.

98 Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, Lisbon, 13. December 2007, OJ C 306/10.

nacionalne parlamente, te ukoliko se neki od njih u šest mjeseci usprotivi predloženoj odluci, Vijeće tu odluku ne može usvojiti.

Novine su i po pitanju nadležnosti Suda EU-a. Čl. 81. UFEU nalaže i na Glavu V. primijeniti redoviti prethodni postupak čl. 267. UFEU (ranije čl. 234. UEZ). Dodatno, hitni prethodni postupak rezerviran je za mjere Glave V,⁹⁹ te je dobio odgovarajuće mjesto u praksi Suda EU.¹⁰⁰

Europsko Vijeće usvojilo je novi višegodišnji *Stockholm Programme — Otvorena i sigurna Europa u službi i zaštiti građana*¹⁰¹ za razdoblje 2010. - 2014. Nastavlja se ukidanje egzekvaturu u području pravosudne suradnje u obiteljskim predmetima. Tomu se pridružuje niz “mjera predostrožnosti”, poglavito mjera postupovnog prava te međunarodnog privatnog prava. Ovaj Program predlaže uzajamno priznanje protegnuti i na područja imovinsko bračnog režima i imovinskih posljedica razvoda. Program nadalje najavljuje uvođenje potpuno novog pravca pravosudne suradnje u obiteljskim predmetima: praksu alternativnog načina rješavanja sporova u prekograničnim obiteljskim predmetima!

Kroz zaključke Europskog Vijeća od 26. i 27. 6. 2014. vidljivo je da u novom razdoblju do 2020. EU smjera jačati provedbu svih usvojenih uredbi. Funkcioniranje europskog područja pravde počiva na poštivanju različitih pravnih sustava i tradicija država članica, a na koje se nadograđuje načelo uzajamnog povjerenja. Stoga inicijativa ide u smjeru promicanja dosljednosti i jasnoće zakonodavstva EU, pojednostavljenja pristupa pravosuđu; promicanja djelotvornih pravnih lijekova te upotrebe tehnoloških inovacija (poput e-Pravosuđa), preispitivanja jačanja prava djece u postupcima. Sve ove akcije trebale bi olakšati izvršenje sudskih odluka u okviru obiteljskog prava te u građanskim i trgovačkim stvarima koje imaju prekogranične učinke. Poboljšanje mehanizma uzajamnog priznavanja odluka dalje je prisutno kao prioritet. U konačnici, EU promiče niz logističkih momenata vidljivih kroz jačanje razmjene podataka među tijelima država članica i operativnu suradnju, što se kod obiteljskih postupaka ogleda u aktivnostima središnjih tijela; poboljšanju izobrazbe stručnjaka uz iskustvo agencija EU-a poput Eurojusta i Agencije za temeljna prava (FRA).

Vratimo li se na početak ovoga poglavlja, treba naglasiti da samo izražavanje unutrašnjih nadležnosti ima izravnu refleksiju i na vanjske nadležnosti EU u odnosnim područjima. O njima su ovisne mogućnosti daljnjeg angažmana država članica u bilo kojem drugom obliku univerzalne ili regionalne pravosudne suradnje s trećim država-

99 Council Decision of 20 December 2007 amending the Protocol on the Statute of the Court of Justice, OJ L 24/42, 29.1.2008.

100 Presuda Rinau C 195/08, ECLI:EU:C:2008:406; Presuda Detiček/Sgueglia C 403/09, ECLI:EU:C:2009:810; Presuda Povse v. Alpagó C 211/10, ECLI:EU:C:2010:400; Presuda C/M C 376/14, ECLI:EU:C:2014:2268; Predmet Bradbrooke/Aleksandrowicz, C 498/14, ECLI:EU:C:2015:3; Presuda Health Service Executive C 92/12 ECLI:EU:C:2012:255.

101 The Stockholm Programme - An open and secure Europe serving and protecting citizens. OJ C 115/01, 4.5.2010.

ma. EU traži načine da uravnoteži unifikaciju na svim razinama. EU je 3. travnja 2007. godine postala članica Haške konferencije za međunarodno privatno pravo,¹⁰² gdje sada djeluje i pristupa konvencijama namjesto država članica. O pitanju vanjskih nadležnosti mišljenje je dao i Sud EU, te je izrekao da je u isključivoj nadležnosti Europske unije pitanje prihvata pristupa treće države Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece od 25. listopada 1980.¹⁰³

Ubrzo je EU izrazila svoje nadležnosti i u pitanju bilateralnih režima. Mogućnosti i postupke sklapanja dvostranih ugovora pro futuro uređuje Uredba Vijeća (EZ) br. 664/2009. kojom je utvrđen i postupak za pregovore i zaključivanje sporazuma između država članica i trećih država u pitanjima nadležnosti, priznanja i ovrhe presuda i odluka u imovinsko bračnim pitanjima i pitanjima obveza uzdržavanja, kao i prava mjerodavnog za obveze uzdržavanja.¹⁰⁴

Treba ukazati na dvije osobitosti u području prostornog polja primjene instrumenata europskog obiteljskog prava, a koje pojašnjavaju postojanje neželjenog fenomena „Europe u više brzina“.

a) Glava V. Ugovora iz Lisabona objedinjuje stare odredbe nužne za uspostavljanje unaprijedene suradnje između država članica u okvirima područja za koja Unija nema isključivu nadležnost. Akti usvojeni u okvirima unaprijedene suradnje obvezuju države članice koje u njoj sudjeluju, ali se ne smatraju dijelom *acquisa* (čl. 20. st. 4. UEU). Kako se za pitanje razvoda nije mogao postići jednoglasan sporazum te je pokušaj donošenja Uredbe propao godine 2010,¹⁰⁵ tzv. Rim III. uredba prva je mjera pravosudne suradnje u građanskim predmetima usvojena sukladno odredbama o unaprijedenoj suradnji.

b) Druga je okolnost ograničenog prostornog polja primjene uvjetovana pregovaračkom pozicijom određenih država kod izmjena Osnivačkih ugovora. Naime, komunitarizaciji su se u vrijeme usvajanja Amsterdamskog ugovora protivili Ujedinjeno kraljevstvo, Irska i Danska te je za njih usvojen zaseban protokol (tada Protokol br. 4. i br. 5. na amsterdamski Ugovor). Danas sukladno čl. 3. Protokola o položaju Ujedinjenog kraljevstva i Irske (Protokol br. 21. na UFEU) one imaju opt-out mogućnost glede Glave V. Prema Protokolu br. 22. o položaju Danske ona je isključena iz ove faze ujednačavanja (čl. 2.).

U konačnici treba ukazati na sektorski pristup i ograničeno polje primjene europskih uredbi u ovom području. Kako je europski zakonodavac postupno poduzimao zako-

102 Vidi: Council Decision 2006/719/EC of 5 October 2006 on the accession of the Community to the Hague Conference on Private International Law. OJ L 297, 26.10.2006, 1–14.

103 Vidi: Mišljenje Suda 1/13 od 14. listopada 2014, ECLI:EU:C:2014:2303.

104 OJ L 200/46, 31.07.2009, 25–31.

105 Vidi: Green Paper on applicable law and jurisdiction in divorce matters, COM(2005)82 final. Brussels, 14.3.2005.; Proposal of Council Regulation amending Regulation (EC) No 2201/2003 as regarding jurisdiction and introducing rules concerning applicable law in matrimonial matters. COM(2006)399 final, Brussels, 17 July 2006.

nodavne akcije, tako je i polje primjene ovih uredbi relativno usko te iscjepkano. Stoga valja prihvatiti da će na isti predmet, a kojim se traži rješavanje većeg broja tužbenih zahtjeva, trebati primijeniti čitav niz uredbi i konvencija. Nadalje, ove uredbе koegzistiraju s europskim i nacionalnim pravilima kojima se reguliraju neka druga pravna područja. Tako će primjerice u situaciji prekograničnog nasljeđivanja unutar EU trebati primijeniti Uredbu (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju.¹⁰⁶ Međutim, ukoliko se u kontekstu nasljednog postupka postavi pitanje davanja suglasnosti djeteta na nasljednički ugovor, tada treba provesti kvalifikaciju ovih zahtjeva te pitanja vezana uz djecu povrgnuti pravilima Uredbe 2201/2003, a ne Uredbe u nasljeđivanju!¹⁰⁷ Slično može doći do preplitanja s pravilima koja nisu regulirana europskim ili međunarodnim pravom, primjerice u pogledu postupka reguliranim nacionalnim upravnim pravom prilikom izdavanja putovnice za dijete. I ovdje je potrebno razdvojiti mjere koje se tiču djeteta, od onih koje su vezane uz nacionalni upravni postupak i nadležna tijela. Kriterij državljanstva ovih osoba više nije odlučan za sam postupak u pogledu roditeljske skrbi, pa će tako:

„Tužba kojom jedan od roditelja zahtijeva od suda da nadomjesti suglasnost drugog roditelja za putovanje djeteta izvan države članice njegova boravišta i izdavanje putovnice na ime tog djeteta spada u materijalno područje primjene Uredbe br. 2201/2003 ..., iako odluku donesenu po toj tužbi trebaju uzeti u obzir tijela države članice čije je navedeno dijete državljanin u okviru upravnog postupka za izdavanje te putovnice.“¹⁰⁸

Nadalje, europske uredbе se u segmentu prekograničnog obiteljskog prava oslanjaju na nacionalna postupovna prava te sam ustroj pravosudnog sustava. Upravo se u tom kontekstu pojavila dvojba oko usklađenosti nacionalnih režima kojima se uvodi specijalizacija odnosno koncentracija nadležnosti u određenim prekograničnim predmetima s uredbama 2201/2003¹⁰⁹ te 4/2009.¹¹⁰ Sud EU potvrđuje da iako izvan nadležnosti EU, ova nacionalna pravila ne smiju narušavati koristan učinak uredbi.¹¹¹ Nadalje, ako se nacionalnim sustavom smjera osigurati procesna efikasnost i kratkotrajnost postupaka, prilikom primjene relevantnih odredaba unutarnjeg prava nacionalni sud ih mora tumačiti u svjetlu prava Unije i osobito Uredbe. Sud pritom traži usklađivanje i s temeljnim pravima djeteta iz članka 24. Povelje.

106 SL L 201, str. 107.

107 "... Uredbu br. 2201/2003 treba tumačiti na način da je odobrenje sporazuma o raspodjeli nasljedstva koji za račun malodobnih potomaka sklopi skrbnik mjera koja se odnosi na izvršavanje roditeljske odgovornosti u smislu članka 1. stavka 1. točke (b) te uredbе i koja stoga potpada pod njezino područje primjene, a ne mjera koja se odnosi na nasljeđivanje u smislu članka 1. stavka 3. točke (f) spomenute uredbе, isključena iz njezina područja primjene." Marie Matoušková C-404/14, ECLI:EU:C:2015:653, točka 38.

108 Vidi predmet: Vasilka Ivanova Gogova v. Ilije Dimitrova Ilieva C-215/15, ECLI:EU:C:2015:763, točka 35.

109 Vidi predmet: Bradbooke C-498/14 PPU, ECLI:EU:C:2015:3.

110 Spojeni predmeti: C-397/01 do C-403/01, EU:C:2004:584, točka 110. do 112

111 Vidi predmet: Bradbooke, točka 50.

4. Europski prekogranični obiteljski postupci

U kontekstu prekograničnog obiteljskog prava uvriježeno se govori o nekoliko ključnih momenata: o određivanju međunarodne nadležnosti, dostavi pismena i ostalih dokumenata, procesnim institutima i radnjama poput litispendencije, prikupljanju i izvođenju dokaza, pravnoj pomoći, te u konačnici o postupku i pretpostavkama za priznanje i ovrhu strane odluke. U ovom poglavlju govorimo prvenstvo o problematiki koju je EU riješila zasebnim propisima, dok se pitanja na koja se primjenjuju opće uredbe (pitanja dostave, izvođenja dokaza i sl.) ovdje detaljnije ne obrađuju.

4.1. Međunarodna nadležnost u obiteljskim stvarima

Određivanje međunarodne nadležnosti jedan je od najznačajnijih postupovnih momenata pravosuđenja u međunarodno obilježenim obiteljskim stvarima, a ujedno i prvi odlučujući korak kojim se određuje pred sudom ili tijelom koje je od država, s kojima predmet ima određenu vezu, moguće pokrenuti postupak. Pravila međunarodne nadležnosti unutrašnja su pravila pojedine države kojima se određuje apsolutna nadležnost sudova neke države.¹¹² U tom su smislu države slobodne u odabiru kriterija koje drže prihvatljivim za povezivanje spora s forumom. Tu mogućnost nacionalni zakonodavac gubi kada njegova država pristupi određenom međunarodnom ugovoru ili organizaciji, koja svojim aktima regulira pitanja međunarodne nadležnosti. U području ujednačenog konvencijskog režima za obiteljskopravne stvari pravila međunarodne nadležnosti doticana su indirektno kroz pravila o priznanju i ovrsi: odluka suda ugovornice ne bi se mogla priznati ukoliko bi je donio sud koji nije nadležan prema nekom od kriterija koje navodi konvencija.¹¹³ Iako države ugovornice nisu obvezne mijenjati nacionalna pravila o direktnoj nadležnosti da bi ih uskladile s konvencijskim rješenjima, takav razvoj događa je poželjan. Primjere dvostrukih konvencijskih režima danas pak nalazimo, npr. kod Haške konvencije o mjerama dječje zaštite iz 1996. Jednako tako je Europska zajednica još 1968. Briselskom konvencijom za predmete uzdržavanja uvela direktna pravila o međunarodnoj nadležnosti. Danas Europska unija donosi uredbe kao akte sekundarnog prava te propisuje pravila direktne međunarodne nadležnosti za širi spektar materije iz područja međunarodno obilježenih obiteljskopравnih stvari. Na taj način ona značajno mijenja ovaj segment tradicionalno nacionalnog međunarodnog postupovnog prava. Za države je članice Uredba Brisel II bis uvela pravila direktne međunarodne nadležnosti za sporove koji se po materijalnom polju primjene odnose na bračne sporove i sporove o roditeljskoj odgovornosti, dok je Uredbom o uzdržavanju to učinila za obveze uzdržavanja.

112 Pravilima o relativnoj nadležnosti (stvarnoj i mjesnoj) razgraničava se djelokrug poslova unutar pravosuđa odnosno države te ne postoje zasebna pravila za međunarodno obilježene predmete već se primjenjuju pravila koja vrijede za tuzemne. Više Vuković, M., Kunštek, E., Međunarodno građansko postupovno pravo (Zgombić i partneri, 2005.)

113 Da nisu bila uvriježena pravila direktne međunarodne nadležnosti, svjedoče i sve ranije Haške konvencije o uzdržavanju koje su jednostrane. www.hcch.net.

Promjene koje dotiču hrvatski pravni poredak slijedom primjene europskih obiteljskih uredbi mogu se sistematizirati na nekoliko kategorija:

- sudovi i druga nadležna tijelo po službenoj dužnosti moraju primjenjivati pripadajuća direktna pravila međunarodne nadležnosti
- u hrvatskom pravnom poretku u materijalnom polju primjene obiteljskih uredbi gotovo u potpunosti je otklonjena primjena nacionalnih pravila sadržanih u Zakonu o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima
- uvriježenost kriterija državljanstva u sferi međunarodne nadležnosti se gubi, a primat kriterija prebivališta zamjenjuje primat kriterija uobičajenog boravišta;
- isključivanje neumjerenih kriterija međunarodne nadležnosti usklađuje nacionalni sustav međunarodnog postupovnog prava s temeljnim ljudskim pravima kako Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda tako i Povelje temeljnih prava
- pravni poredak obogaćen je brojnim novim kriterijima: mogućnosti sklapanja sporazuma o međunarodnoj nadležnosti, mogućnosti ustupanja nadležnosti sudu koji je u boljoj poziciji da riješi predmet u najboljem interesu djeteta; nadležnost na temelju samog boravišta djeteta; nužni forum, ograničenje na postupanje za promjenu postojeće odluke.

4.1.1. Kriteriji međunarodne nadležnosti

Kriterije za određivanje međunarodne nadležnosti u obiteljskim stvarima možemo grupirati na sljedeći način:

a) kriteriji koji se odnose samo na jednu osobu:

- a. što je kod bračnih predmeta uobičajeno boravište tuženika¹¹⁴ te uobičajeno boravište podnositelja zahtjeva uz dodatne kriterije¹¹⁵
- b. što je kod predmeta o roditeljskoj skrbi
 - i. uobičajeno boravište djeteta u vrijeme pokretanja postupka¹¹⁶ ; boravište djeteta;¹¹⁷ ranije uobičajeno boravište djeteta; državljanstvo djeteta ili mjesto smještaja imovine djeteta;¹¹⁸
 - ii. uobičajeno boravište nositelja prava na kontakte (uz uvjet da je to ujedno i mjesto prijašnjeg uobičajenog boravišta djeteta koji zadržava nadležnost u daljnja tri mjeseca od zakonitog preseljenja djeteta u drugu državu članicu)¹¹⁹

114 Čl. 3. st. 1. toč. a) 3. Brisel II bis.

115 Traži se ispunjenje dodatnih kriterija: posljednje uobičajeno boravište bračnih drugova u toj državi; postojanje zajedničkog zahtjeva; uobičajeno boravište podnositelja zahtjeva u toj državi moralo je trajati minimalno godinu dana; uobičajeno boravište podnositelja zahtjeva u toj državi moralo je trajati minimalno šest mjeseci.

116 Čl. 8. st. 1. Brisel II bis.

117 Čl. 13. st. 1. Brisel II bis.

118 Čl. 15. st. 1, st. 3. toč. a), b), c), e). Brisel II bis.

119 Čl. 9. st. 1., uz iznimku st. 2. Brisel II bis.

c. što je kod predmeta uzdržavanja

i. uobičajeno boravište tuženika¹²⁰ ; uobičajeno boravište vjerovnika¹²¹ ; uobičajeno boravište jedne od stranaka (kojem sudu je moguće prorogirati nadležnost)¹²² ; državljanstvo jedne od stranaka (kojem sudu je moguće prorogirati nadležnost).¹²³

b) kriteriji koji su zajednički strankama u postupku:

a. što je kod bračnih predmeta uobičajeno boravište bračnih drugova,¹²⁴ zadnje zajedničko uobičajeno boravište u kojemu jedan od njih i dalje boravi te državljanstvo (ili za Veliku Britaniju prebivalište) bračnih drugova¹²⁵

b. što je kod predmeta uzdržavanja posljednje zajedničko uobičajeno boravište bračnih drugova ili bivših bračnih drugova;¹²⁶ zajedničko državljanstvo obje stranke (samo supsidijarno).¹²⁷

c) kriteriji drugih propisa:

a. koji kod bračnih predmeta proizlaze iz činjenice da sud niti jedne države članice nije nadležan prema čl. 3., 4. i 5. - supsidijarna ili rezidualna nadležnost koja se oslanja na kriterije nacionalnog prava¹²⁸

b. koji kod roditeljske skrbi mogu biti dvojaki:

i. kriteriji drugih propisa (pravne stečevine) koji proizlaze iz mogućnosti pridruživanja zahtjeva – sudovi koji odlučuju u bračnom sporu (kojem sudu je moguće prorogirati nadležnost)¹²⁹

ii. kriteriji drugih propisa (nacionalnog prava) koji proizlaze iz činjenice da sud niti jedne države članice nije nadležan prema čl. 8.-13. - supsidijarna ili rezidualna nadležnost.¹³⁰

c. koji kod predmeta uzdržavanja proizlaze iz mogućnosti pridruživanja zahtjeva – kriteriji po kojima su nadležni sudovi koji odlučuju o osobnom stanju osobe o čijem se uzdržavanju odlučuje (isključen je kriterij državljanstva jedne od stranaka);¹³¹ kriteriji po kojima su nadležni sudovi koji odlučuju o roditeljskoj odgovornosti;¹³² kriteriji po kojima su nadležni sudovi koje je moguće prorogirati jer su nadležni za bračni spor¹³³

120 Čl. 3. a). Uredbe o uzdržavanju.

121 Čl. 3. b); čl. 8. Uredbe o uzdržavanju.

122 Čl. 4. st. 1. a). Uredbe o uzdržavanju.

123 Čl. 4. st. 1. b). Uredbe o uzdržavanju.

124 Čl. 3. st. 1. toč. a) 1. Brisel II bis

125 Čl. 3. st. 1. toč. b) Brisel II bis.

126 Čl. 4. st. 1. c) ii). Uredbe o uzdržavanju.

127 Čl. 6. Uredbe o uzdržavanju.

128 Čl. 7. st. 1. Brisel II bis.

129 Čl. 12. st. 1. Brisel II bis.

130 Čl. 13. Brisel II bis.

131 Čl. 3. c). Uredbe o uzdržavanju.

132 Čl. 3. d). Uredbe o uzdržavanju.

133 Čl. 4. st. 1. c) i). Uredbe o uzdržavanju.

d) kriterij bliske veze suda i postupka:

i. uobičajeno boravište nositelja roditeljske odgovornosti (samo ukoliko dolazi do transfera predmeta sudu koji je primjereniji za odlučivanje budući dijete ima s tim sudom osobitu vezu)¹³⁴

ii. sud kojemu se upućuje predmet budući je primjereniji za odlučivanje s obzirom na vezu s djetetom (osobito jer je dijete tamo steklo uobičajeno boravište nakon što je postupak pokrenut)

iii. *forum necessitatis*.¹³⁵

4.1.2. Nadležnost u bračnim predmetima - Brisel II bis

Brisel II bis odrebe o nadležnosti propisuje odredbama članka 3-7. Opća međunarodna nadležnost u bračnim predmetima određuje se prema sedam alternativnih osnova nadležnosti.

Članak 3. Opća nadležnost

1. U predmetima koji se odnose na razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka, nadležni su sudovi država članica

(a) na čijem području:

- bračni drugovi imaju uobičajeno boravište, ili
- su bračni drugovi imali zadnje uobičajeno boravište, ako jedan od njih i dalje ima isto boravište, ili
- protustranka ima uobičajeno boravište, ili
- u slučaju zajedničkog prijedloga za pokretanje postupka, ima uobičajeno boravište bilo koji od bračnih drugova, ili
- stranka koja pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je on ili ona tamo imao boravište najmanje godinu dana prije pokretanja postupka, ili
- stranka koja pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je on ili ona tamo imao boravište najmanje šest mjeseci prije pokretanja postupka, a on ili ona je bio državljanin države članice o kojoj je riječ ili, u slučaju da je riječ o Velikoj Britaniji ili Irskoj, tamo imao svoj „domicile”;

(b) prema državljanstvu oba bračna druga ili, u slučaju Velike Britanije ili Irske, prema „domicile” oba bračna druga.

2. U svrhe ove Uredbe, „domicile” označava isti pojam koji označava u pravnim sustavima Velike Britanije i Irske.

Implementirajući načelo *favor divortii* kroz široku paletu mogućih (izberivih, konkurentnih, alternativnih) foruma pogoduje se osobama koje žele prekinuti brak. Uredba Brisel II bis opću nadležnost čl. 3. prije svega veže uz kriterij uobičajenog boravišta, bilo

134 Čl. 15. st. 3. toč. d) Brisel II bis.

135 Čl. 7. Uredbe o uzdržavanju.

da se radi o zajedničkom ili posljednjem zajedničkom uobičajenom boravištu bračnih drugova, uobičajenom boravištu protustranke, uobičajenom boravištu predlagatelja – ako je tamo boravio najmanje godinu dana ili 6 mjeseci ima državljanstvo neke države članice (čl. 3. st. 1a). Ipak, potpuno ravnopravnom alternativom predviđena je i nadležnost zasnovana na kriteriju zajedničkog državljanstva bračnih drugova.

Sud EU postavio je smjernice tumačenju međusobnog odnosa alternativnih kriterija opće odredbe o međunarodnoj nadležnosti za bračne predmete odlukom u predmetu *Laszlo Hadadi v Csilla Marta Mesko*.¹³⁶

Gosp. Hadadi i gđa Mesko - oboje mađarskoga državljanstva, vjenčali se u Mađarskoj 1979. Emigrirali su u Francusku te postali naturalizirani francuski državljani, ali se nikada nisu odrekli mađarskoga državljanstva. 2002. Hadadi podnosi zahtjev za razvod braka pred sudom u Budimpešti koji donosi odluku o razvodu u svibnju 2004. Kasnije je i Mesko podnijela zahtjev za razvod braka pred francuskim sudom, dok Hadadi u francuskoj jurisdikciji traži priznanje i ovrhu odluke mađarskoga suda. Drugostupanjski sud u Parizu drži da se odluka o razvodu braka donesena u Mađarskoj ne može priznati: nadležnost budimpeštanskoga suda je „klimava“, dok je nadležnost francuskih sudova čvrsta i jasna, budući je Francuska država trajnog nastana ove obitelji već 20 godina. Hadadi podnosi žalbu u povodu koje su francuski sudovi uputili zahtjev Sudu EU za tumačenjem međusobnog odnosa kriterija za međunarodnu nadležnost.

Sud EU tumači da Brisel II bis predviđa da je nadležnost zasnovana na kriteriju uobičajena boravišta i nadležnost zasnovana na kriteriju državljanstva alternativna, te je izričkom dopuštena koegzistencija nekoliko potencijalno nadležnih država. Uredba ne propisuje hijerarhiju ili prioritet između mogućih nadležnosti.¹³⁷ Po pitanju kriterija zajedničkog državljanstva Sud ne nalazi da bi Uredba nalagala uvažavati samo efektivno zajedničko državljanstvo.¹³⁸ Sam Sud EU prihvaća da alternativno postavljena pravila o nadležnosti mogu dovesti do „utrke na sud“, ali i da se radi o legitimnoj uporabi odredbi *acquisa*. Nema mjesta argumentaciji zlorabe prava čak niti ukoliko s državom zajednička državljanstva više nema nikakve veze.¹³⁹ Na ovaj način Sud sugerira da autonomno i ujednačeno tumačenje Uredbe ne trpi privilegije nacionalnih pravila ili uvriježenog nacionalnog tumačenja.

Kako je ranije rečeno, uredbe u pravilu zamjenjuju nacionalne propise, iako je ova uredba ostavila mogućnost za djelovanje nacionalnog propisa ukoliko sud niti jedne države članice ne bi bio nadležan za spor. Rano se u sudskoj praksi otvorilo i pitanje preostalog prostora primjene nacionalnog zakonodavstva u bračnim predmetima, a vezano uz tumačenje čl. 6. i čl. 7. Uredbe 2201/2003.

136 Vidi predmet: *Hadadi/Mesko*, C-168/08, ECLI:EU:C:2009:474.

137 Točka 49. odluke.

138 Točka 51, 52, 55. odluke.

139 Točka 57. odluke.

Članak 6. Isključiva priroda nadležnosti u skladu s člancima 3., 4. i 5.

Protiv bračnog druga koji:

- (a) ima uobičajeno boravište na području države članice; ili*
 - (b) je državljanin neke države članice, ili, u slučaju Velike Britanije i Irske, ima „domicile” na državnom području jedne od navedenih država članica,*
- može biti pokrenut postupak u drugoj državi članici samo u skladu s člancima 3., 4. i 5.*

Članak 7. Supsidijarna nadležnost

- 1. Ako nijedan sud neke države članice nije nadležan u skladu s člancima 3., 4. i 5., nadležnost se utvrđuje, u svakoj državi članici, u skladu s pravom države članice o kojoj je riječ.*
- 2. Protiv protustranke koja nema uobičajeno boravište i nije državljanin države članice niti, u slučaju Velike Britanije i Irske, ima „domicile” na državnom području jedne od tih dviju država članica, svaki se državljanin države članice koji ima uobičajeno boravište na državnom području druge države članice, može, kao i državljani te države članice, pozivati na propise o nadležnosti koji se primjenjuju u toj državi.*

Odlučna je u njihovu tumačenju argumentacija Suda EU u predmetu *Sundelind Lopez v Lopez Lizazo*.¹⁴⁰

Suelind Lopez je švedska državljanica udana za Kubanca Lopeza Lizaza. Zajedničko uobičajeno boravište bilo im je u Francuskoj, dok u vrijeme podnošenja zahtjeva za razvod on boravi na Kubi, a ona u Francuskoj. Lopez je podnijela Općinskom sudu u Stockholmu zahtjev za razvod braka, oslanjajući se na švedsko zakonodavstvo. Zahtjev je odbijen odlukom 2005. godine, uz obrazloženje da su prema odredbi čl. 3. nadležni samo francuski sudovi te da čl. 7. ujedno isključuje iz primjene švedska nacionalna pravila međunarodne nadležnosti. Odlukom Žalbenog suda 2006. odbijen je pravni lijek koji je ona uložila protiv te odluke. Lopez je dalje uložila pravni lijek protiv odluke švedskom Vrhovnom sudu koji Sudu EU postavlja upit o tome smije li se u predmetu razvoda u kojemu tuženik nema boravište u državi članici niti je državljanin države članice, voditi postupak pred sudom države članice koji prema odredbama Brisel II bis o općoj međunarodnoj nadležnosti nije nadležan, ako bi primjenom odredbe čl. 3. sud druge države članice mogao biti nadležan?¹⁴¹ Švedski sud dalje polemizira da za razliku od francuskih sudova, svoju nadležnost ne može zasnovati na članku 3. Brisel II bis, nego samo na svom nacionalnom pravu. Stoga proizlazi da tumačenje čl. 7. ove Uredbe ima izravan učinak na ishod slučaja u glavnom postupku.

140 Vidi predmet: *Sundelind Lopez/Lopez Lizazo*, C-68/07, ECLI:EU:C:2007:740.

141 Točka. 16.

Sud EU ovdje tumači međuodnos dviju odredbe uredbi Brisel II bis. Prema pravilu o isključivoj prirodi nadležnosti čl. 3., 4., 5., protiv bračnog druga koji ima uobičajeno boravište na području neke države članice; ili je državljanin neke države članice (ili, u slučaju Ujedinjenog Kraljevstva i Irske, ima domicil) može se pokrenuti postupak u drugoj državi članici samo prema čl. 3, 4. i 5.! Ukoliko nadležnost u bračnom sporu nije moguće zasnovati niti na jednom od kriterija predviđenih ovim odredbama Brisel II bis (čl. 3, 4. i 5), nadležnost se u svakoj državi članici zasniva na pravilima o nadležnosti sadržanim u pravu te države. Takva supsidijarna ili rezidualna nadležnost u odnosu na druge kriterije predviđene Uredbom dolazi tek na posljednje mjesto. Sud donosi odluku da „odredbe članaka 6. i 7. Brisel II bis treba tumačiti tako da, ako u postupku razvoda tuženik nema uobičajeno boravište u državi članici niti je državljanin države članice, sudovi države članice ne mogu zasnovati nadležnost na odredbama svog nacionalnog prava, ako bi sudovi druge države članice bili nadležni temeljem odredaba Brisel II bis o općoj međunarodnoj nadležnosti.”¹⁴²

4.1.3. Nadležnost u predmetima o roditeljskoj odgovornosti – Brisel II bis

Uredba kroz osam odredaba predviđa pravila i iznimke najprikladnijeg foruma za donošenje odluke u sporovima o roditeljskoj skrbi. Opću nadležnost za spor o roditeljskoj odgovornosti imaju sudovi države članice u kojoj u trenutku pokretanja postupka dijete ima uobičajeno boravište.

Članak 8. Opća nadležnost

1. *Sudovi države članice nadležni su u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću prema djetetu koje ima uobičajeno boravište u državi članici u trenutku pokretanja postupka.*
2. *Stavak 1. podlozan je primjeni odredaba članaka 9., 10. i 12.*

Kriterij uobičajena boravišta djeteta u konvencijskom je pravu prisutan više od stoljeća te se njegovom uporabom neupitno ostvaruje zaštita najboljeg interesa djeteta. Uobičajenim boravištem treba smatrati mjesto u kojemu osoba doista i živi, ono koje je sjedište njezinih privatnih i društvenih životnih aktivnosti. Djeca koja su se uklopila u društvenu sredinu mogu imati samostalno uobičajeno boravište, jer za njegovo zasnivanje nije potrebna poslovna sposobnost. Iako je uobičajeno boravište blisko čistom faktičnom boravku, izričaj «uobičajeno» ili «redovno» boravište ukazuje na stabilnost, stoga ono mora biti više nego povremeno ili slučajno. Iako se smatra da je u duhu rezolucije Vijeća Europe iz 1972.¹⁴³ prihvatljivo uobičajenim boravištem djeteta uzeti mjesto u kojemu je ono boravilo šest mjeseci, kod djece valja manje rigidno gledati na samo trajanje boravka, a veću pozornost obratiti na intenzitet toga boravka. Nadalje, iako ovdje nema mjesta zavisnom uobičajenom boravištu (paralelnom zavisnom pre-

¹⁴² Točka 29.

¹⁴³ Vidi: Resolution 72 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Standardisation of the Legal Concept of Domicile and Residence, Annex, r. 9,10,11. Dostupno putem stranice Vijeća Europe http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/1_COE.asp

bivalištu), praktično je vrlo teško odvojiti uobičajeno boravište djeteta od onoga osoba koje izvršavaju roditeljsku srb, poglavito kada su u pitanju novorođena ili mala djeca koja ga samostalno ne mogu zasnovati. Stoga je nepobitno da će uobičajeno boravište malodobna djeteta u pravilu biti zavisno, dakle vezano za uobičajeno boravište osobe koja izvršava roditeljsku srb. Stoga je po pitanju uobičajena boravišta djeteta prihvatljiva teza da je to mješoviti koncept činjenica i prava. Uobičajeno boravište malodobna djeteta u pravilu će biti zavisno, što iziskuje projekciju onih situacija u kojima bi se uobičajeno boravište djeteta moglo razlikovati od onoga njegovih roditelja ili osoba koje izvršavaju roditeljsku skrb. Ukoliko samo roditelji neko vrijeme borave u državi A i tako voljno promijene svoje boravište, a dijete tek kratko vrijeme boravi u toj državi i nastavi boraviti u državi njihova zajednička uobičajena boravišta, postavlja se pitanje je li opravdano vezati djetetovo boravište uz ono njegovih roditelja. Druga je tipična situacija u kojoj dijete napušta mjesto zajednička uobičajena boravišta i odlazi na školovanje u drugu državu. Pitanje je na koji element treba dati prevagu: je li dostatna činjenica da dijete većinu vremena boravi u toj drugoj državi, ili je činjenica da ono nije integrirano u društveni život te države dostatan argument da bi se respektiranjem pukog činjeničnog stanja kreirala izvještačena veza s pravnim sustavom države u kojoj se dijete samo školuje? Treća je situacija vezana uz djecu adolescentske dobi koja bi samostalno odlučila promijeniti svoje boravište tako da primjerice odsele od roditelja s kojim žive k roditelju s kojim inače ne žive. Da bi se procijenilo je li u toj situaciji dijete zasnovalo novo uobičajeno boravište, potrebno je sagledati sveukupnost činjeničnog stanja te procijeniti je li sukladno dobi i zrelosti djeteta opravdano uvažiti njegovu volju za promjenom. Kako Uredba ne definira, već ostavlja pojam uobičajenog boravišta faktičkim konceptom, na tijelu je primjene da odredi gdje se doista nalazi uobičajeno boravište djeteta.¹⁴⁴ Sud EU jasno je protumačio koncept uobičajena boravišta djeteta, a time i olakšao primjenu pred nadležnim tijelima koji u kontekstu primjene Uredbe moraju osigurati sustavnost i ujednačenost prakse, a koja će jamčiti pravnu sigurnost. U jednom od prvih predmeta u kontekstu Brisel II bis uredbe činjenice su predmeta bile slijedeće:

Troje malodobne djece živi s majkom i očuhom u Švedskoj. Godine 2005. odlaze na odmor u Finsku. Mjesecima se sele i žive u kamp-kućici, djeca ne idu u školu. Finski nadležni centar za socijalnu skrb neodgodivo (prisilno) izuzima djecu iz obitelji i smješta u institucionalnu skrb, dok finski Vrhovni upravni sud odbija sve prigovore roditelja o nenadležnosti finskih tijela jer djeca imaju uobičajeno boravište u Švedskoj. Finski Vrhovni upravni sud ipak prihvaća da je pravna utemeljenost postupanja finskog centra ovisno o tome gdje djeca imaju uobičajeno boravište, pa stoga postavlja prethodno pitanje Sudu EU tražeći smjernicu u tumačenju pojma „uobičajenog boravišta djeteta” iz čl. 8.

144 Vidi: Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation (Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000), European Commission, 2005. url: ec.europa.eu/.../parental_resp_ec_vdm_en.pdf. URL: 01.06.2013. str. 12.

Sud EU sugerira da mora postojati određeni stupanj integracije djeteta u društvenu i obiteljsku sredinu, što se poglavito ocjenjuje trajanjem, pravilnošću, uvjetima i razlozima boravka te boravkom obitelji u istom mjestu, djetetovim državljanstvom, pohađanjem škole te poznavanjem jezika.¹⁴⁵

U drugom se predmetu *Mercredi v. Chaffe*¹⁴⁶ pred Sudom našlo tumačenje koncepta uobičajenog boravišta dojenčeta. Podsjećajući na predmet C-523/07, Sud EU ističe da običajeno boravište ukazuje na određeni stupanj integracije djeteta u društvenu sredinu, pri čemu se moraju sagledati uvjeti i razlozi ostanka djeteta, kao i njegovo državljanstvo. Osim fizičke prisutnosti i drugi čimbenici trebaju ukazati da prisutnost djeteta nije privremene naravi. Namjera vršitelja roditeljske skrbi da se trajno nastani s djetetom u drugoj državi članici može biti indikator da je došlo do prijenosa uobičajenog boravišta, ali je djetetovo društveno i obiteljsko okruženje ključno! Ovaj predmet sugerira da je kod izrazito male djece prihvatljivije više se osloniti na uobičajeno boravište primarnog skrbnika. S obzirom na vrlo široko polje primjene Brisel II bis uredbe naglašava se potreban oprez kojim treba tumačiti ovaj kriterij kod prihvaćanja nadležnosti za prekogranični smještaj djeteta.¹⁴⁷

Nastavimo li s kriterijima nadležnosti u ovim predmetima, dalje Uredba predviđa da iznimno neće biti nadležan sud uobičajenog boravišta djeteta u trenutku pokretanja postupka u slučaju da postoji nadležnost suda ranijeg uobičajenog boravišta djeteta.

Članak 9.

Ustaljivanje nadležnosti prema djetetovom prethodnom uobičajenom boravištu

1. Ako se dijete zakonito preseli iz jedne u drugu državu članicu i tamo dobije novo uobičajeno boravište, sudovi države članice djetetova prethodnog uobičajenog boravišta, iznimno od primjene članka 8., zadržavaju nadležnost i tijekom tromjesečnog razdoblja od preseljenja, u svrhe izmjene sudske odluke o pravu na kontakt donesene u toj državi članici prije djetetova preseljenja, ako nositelj prava na kontakt s djetetom, na temelju sudske odluke o pravu na kontakt, i dalje ima svoje uobičajeno boravište u državi članici prethodnog djetetova uobičajenog boravišta.

2. Stavak 1. ne primjenjuje se ako je nositelj prava na kontakt iz stavka 1., prihvatio nadležnost sudova države članice u kojoj dijete ima novo uobičajeno boravište, sudjelujući u postupku pred tim sudovima i ne osporavajući pri tome njihovu nadležnost.

U načelu svaka promjena uobičajenog boravišta dovodi i do promjene nadležnosti, uz određene iznimke. Tako u slučaju da se dijete zakonito preseli iz jedne države članice u drugu i tamo stekne novo uobičajeno boravište, sudovi države članice djetetova ranijeg uobičajenog boravišta iznimno zadržavaju nadležnost tijekom tri mjeseca nakon

¹⁴⁵ Vidi Predmet: A., C-523/07, ECLI:EU:C:2009:225.

¹⁴⁶ Vidi predmet: *Mercredi/Chaffe*, C-497/10, ECLI:EU:C:2010:829.

¹⁴⁷ Vidi predmet: *Health Service Executive*, C 92/12, ECLI:EU:C:2012:255.

preseljenja. Ustaljivanje nadležnosti djetetova ranijeg uobičajenog boravišta predviđeno je radi izmjene sudske odluke o pravu na kontakte donesene u državi članici prije djetetova preseljenja. Ono je moguće samo kad nositelj prava na kontakte i dalje ima svoje uobičajeno boravište u državi članici djetetova dotadašnjeg uobičajenog boravišta. Naprotiv, ako bi u tim okolnostima, nositelj prava na kontakte prihvatio nadležnost sudova države članice djetetova novog uobičajenog boravišta sudjelujući u meritornom dijelu postupka pred tim sudovima, ne osporavajući njihovu nadležnost, pravilo ustaljivanja nadležnosti više ne bi vrijedilo.

Iznimka je općem pravilu i situacija nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, kojom se nadograđuje sustav Haške konvencije o građanskopravnim aspektima otmice djece iz 1980. U slučajevima nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, predaja djeteta trebala bi se postići bez odlaganja, pa bi se u tu svrhu i dalje primjenjivala Haška konvencija iz 1980., dopunjena odredbama ove Uredbe.

U slučaju nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, sudovi države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, zadržavaju svoju nadležnost sve dok dijete ne dobije uobičajeno boravište u drugoj državi članici, i to

- dok svaka osoba, ustanova ili drugo tijelo s pravom na skrb ne pristane na odvođenje ili zadržavanje
- dok ne protekne najmanje godinu dana boravka djeteta u drugoj državi, nakon što je osoba, ustanova ili drugo tijelo s pravom na skrb saznalo ili trebalo saznati gdje se dijete nalazi
- pod uvjetom da se dijete smjestilo u novoj sredini.

Do premještanja uobičajenog boravišta kod nezakonitog preseljenja može doći samo pod uvjetom da:

- u roku od godine dana nakon što je nositelj prava na skrb saznao ili trebao saznati gdje se dijete nalazi, nikakav zahtjev za predaju nije predan nadležnim tijelima države članice u koju je dijete odvedeno ili u kojoj je zadržano
- zahtjev za predaju, koji je uložio nositelj prava na skrb, je povučen, a nikakav novi zahtjev nije podnesen u roku od godine dana
- nastavno na odbijanje povrata djeteta pozivom na čl. 13.1b o čemu je sud otmice obavijestio državu članicu uobičajenog boravišta djeteta prema čl. 11.st. 1., u toj je državi zaključen predmet
- sud države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije njegova nezakonitog odvođenja ili zadržavanja donio je meritornu odluku o skrbi, a ta odluka ne podrazumijeva predaju.

Sud države članice u koju je dijete nezakonito odvedeno i kojemu je podnesen zahtjev za predaju djeteta djeluje što je moguće brže u postupku na temelju zahtjeva, koristeći

najbrži raspoloživi postupak u skladu s nacionalnim pravom. Sud donosi odluku najkasnije šest tjedana od dana podnošenja zahtjeva, osim u slučaju izuzetnih okolnosti. Sud bi koristeći Hašku konvenciju mogao odbiti povrat djeteta, međutim prema Uredbi ipak ne može odbiti predaju djeteta na temelju članka 13. stavka (b) Haške konvencije iz 1980., ako je utvrđeno da su poduzete sve potrebne mjere za zaštitu djeteta po njegovu povratku. Ukoliko ne bi bile poduzete sve mjere, i sud odlučuje odbiti povrat djeteta, sud je u obvezi saslušati osobu koja zahtijeva predaju djeteta. Ako je sud donio odluku da se dijete ne predaje zbog primjene čl. 13.b Haške konvencije iz 1980., sud mora odmah, izravno ili putem svojega središnjega tijela, poslati presliku sudske odluke kojom je određeno da se dijete ne predaje (uz odgovarajuća pismena, posebno prijepis zapisnika sa saslušanja pred sudom) nadležnom sudu ili središnjem tijelu države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije njegova nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, u skladu s odredbama nacionalnog prava. Sud sva navedena pismena mora primiti u roku od mjesec dana od datuma donošenja sudske odluke kojom je određeno da se dijete ne predaje. Sud ili središnje tijelo koje prima informacije o odbijanju povratka djeteta mora o njima obavijestiti stranke i pozvati ih da u skladu s nacionalnim pravom podnesu prijedloge sudu. Stranka kojoj je odbijen povrat u roku od tri mjeseca od datuma obavijesti može stoga zatražiti u meritornom postupku razmatranje skrbi nad djetetom. Ukoliko bi taj sud zaprimio zahtjev, te kasnije u meritornom postupku odlučio da skrb ima roditelj od kojega je dijete nezakonito odvedeno ili zadržano, takva se odluka kojom se zahtijeva predaja djeteta ovršuje sukladno dijelu 4. poglavlja III. Konkretno, u tom je postupku ukinuta egzekvatura te ne postoji mogućnost odbijanja ovrhe ili protivljenja takvoj odluci. Naravno, sud u tom postupku može zaključiti i da je ispravno postupio sud otmice kada je odbio vratiti dijete, te donijeti meritornu odluku da dijete ostaje živjeti s roditeljem koji je dijete protupravno odveo – od kada boravak u toj drugoj državi postaje zakonit. Ukoliko u roku od 3 mjeseca sud ne primi nikakve prijedloge za donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, sud zaključuje predmet.

Saslušanje djeteta ima važnu ulogu u primjeni ove Uredbe, te je propisano da se kod primjene članaka 12. i 13. Haške konvencije iz 1980. osigurava da dijete ima mogućnost saslušanja tijekom postupka, osim ako se to čini neprikladnim zbog njegove dobi ili stupnja zrelosti. Ono se odvija prema nacionalnom postupku, dok se saslušanje djeteta u drugoj državi članici može obaviti u skladu s rješenjima Uredbe br. 1206/2001. Posebno pravilo nadležnosti u predmetima otmice djece rezultiralo je bogatom sudskom praksom, ali problematika zbog svoga obima izlazi iz okvira ovog poglavlja.¹⁴⁸

Kod sporova o roditeljskoj odgovornosti moguća je i dvojaka prorogacija nadležnosti: vezana za bračni spor te nevezana za bračni spor. Pred sudovima države članice nadležnima za postupanje temeljem pravila opće međunarodne nadležnosti u bračnom sporu moguće je pridružiti i spor o roditeljskoj odgovornosti vezan uz taj zahtjev.

Za takvu nadležnost moraju kumulativno biti ispunjena tri uvjeta:

148 Vidi predmet: Rinau, op.cit., Predmet Predmet Purruker C-256/09; Predmet J. McB./L.E., C-400/10; Predmet Povse/Alpago C-211/10; Predmet Detiček C-403/09; Predmet C./M., C 376/14; Predmet Bradbrooke, C 498/14.

- da barem jedan od bračnih drugova ima roditeljsku odgovornost u odnosu na dijete
- da su nadležnost sudova prihvatili u trenutku pokretanja postupka izrijekom ili na drugi nedvojbena način bračni drugovi i nositelji roditeljske odgovornosti te
- da je to u najboljem interesu djeteta.¹⁴⁹

Kada govorimo o prorogaciji nevezanoj za bračni spor, Uredba predviđa da stranke mogu prorogirati sud države članice s kojom dijete ima bitnu vezu, osobito ako jedan od nositelja roditeljske odgovornosti ima uobičajeno boravište u toj državi članici ili je dijete državljanin te države članice. Prorogacija je uvjetovana okolnostima da su nadležnost sudova prihvatili u trenutku pokretanja postupka izrijekom ili na drugi nedvojbena način bračni drugovi i nositelj roditeljske odgovornosti te da je takva prorogacija u najboljem interesu djeteta. Presuda Suda EU u predmetu *Van Buggenhout protiv Van de Mierop*,¹⁵⁰ obuhvaća brojne dileme nadležnosti za predmete o roditeljskoj skrbi, te je stoga detaljnije obrađujemo. U ovom je predmetu zahtjev za prethodnu odluku uputio engleski drugostupanjski sud (Court of Appeal), a činjenice su bile sljedeće:

Otac, španjolski državljanin, i majka, državljanka Ujedinjene Kraljevine, borave u Španjolskoj, gdje se rađa i s njima živi od svoga rođenja 2005. pa sve 2010. i njihovo dijete. Roditelji se razvode 2009. , a godinu kasnije majka seli s djetetom u Ujedinjenu Kraljevinu. Spor oko roditeljske skrbi i kontakata s djetetom okončavaju sporazumno 2010. godine kada je njihov dogovor o povjeri djeteta majci i susretima s ocem predan na odobrenje prvostupanjskom sudu u Španjolskoj. Taj je sud donio i odluku o razvodu braka, te je njemu temeljem čl. 12. Uredbe Brisel II bis prorogirana nadležnost i u pogledu odluke o povjeri i kontaktima. Majka nedugo zatim pred nadležnim britanskim sudom traži izmjenu ove odluke o kontaktima u smislu smanjenja kontakata. Nedugo po pokretanju ovog postupka početkom 2011. otac nadležnom sudu u Britaniji podnosi tužbu radi izvršenja odluke od 20. listopada 2010. na temelju čl. 41. i 47. Uredbe br. 2201/2003.

Majka je pred sudom izjavila da se ne protivi izvršenju odluke španjojskoga suda u odnosu na očeva prava na kontakte koja su njom bila detaljno određena do 6. siječnja 2013. Međutim, majka nakon nekoliko dana upućuje zahtjev istom tom španjolskom sudu koji je donio odluku tražeći da temeljem čl. 15. Uredbe Brisel II bis on učini prijenos nadležnosti na engleski sud! Juzgado de Primera Instancia de Torrox donosi rješenje o tom zahtjevu:¹⁵¹

„budući da je odluka od 20. listopada 2010. donesena u ovom predmetu postala pravomoćna, da je predmet okončan te da pred sudom nije u tijeku nijedan drugi predmet između stranaka u području obiteljskog prava, ne postoji nikakav razlog za utvrđivanje da ne postoji nadležnost kako je traženo u zahtjevu“.

149 Vidi: Čl. 12. st. 1.

150 Vidi predmet: *Van Buggenhout/Van de Mierop* C 251/12, ECLI:EU:C:2013:566.

151 Vidi Ibiol., t. 22

Majka potom i od engleskoga suda traži da prihvati nadležnost i donese novu odluku o kontaktima, a sve sukladno čl. 8. Uredbe kao sud uobičajena boravišta djeteta. Engleski sud sada se oglašava nadležnim postupati, na što otac ulaže žalbu. Otac argumentira da prorogacija nadležnosti na temelju čl. 12. st. 3. Uredbe nastavlja proizvoditi učinke nakon okončanja odnosnog postupka i na taj način pruža osnovu za nadležnost kod naknadnog pokretanja svakog postupka koji bi se mogao pokazati nužnim radi odlučivanja o pitanjima roditeljske odgovornosti u pogledu istog djeteta. Majka se protivi, argumentirajući da prorogacija proizvodi učinke do okončanja toga postupka. U svim tim okolnostima sredinom 2013. španjolski sud Juzgado de Primera Instancia de Torrox rješenjem izriče kaznu od 16.000 eura i najavljuje mogućnost donošenja izmjenive odluke o roditeljskoj odgovornosti te stavljanja djeteta pod očevo skrbništvo zbog majčina neizvršenja sporazuma od 21. srpnja 2010. Sada engleski sud ostaje u nedoumici je li on nadležan donositi odluku o kontaktima, budući je jedna već donesena u španjolskoj i determinira ih sve do 2013. godine ili je on samo sud ovrhe te iste španjolske odluke. Upućuje dva pitanja Sudu EU, prvo u odnosu na dvojbu postoje li učinci prorogacije nadležnosti suda države članice na temelju članka 12. st. 3. u odnosu na pitanja roditeljske odgovornosti samo do proglašenja pravomoćne odluke u postupku o kojem je riječ ili ti učinci postoje i nakon toga; drugo u odnosu na dvojbu omogućava li čl. 15. sudu države članice transfer nadležnosti iako nije u tijeku nikakav postupak u odnosu na dijete o kojem je riječ?¹⁵²

Kompleksnost ovog predmeta iziskuje tumačenje čitavoga niza odredbi Brisel II bis uredbe. U pogledu tumačenja odredbi o nadležnosti, sud argumentira da se u skladu s čl. 8. st. 1. Uredbe br. 2201/2003 nadležnost suda treba utvrditi „u trenutku pokretanja postupka“. U tom pogledu čl. 16. ove Uredbe određuje da se u načelu postupak pred sudom smatra pokrenutim „u trenutku u kojemu je pismeno kojim se pokreće postupak [...] predano sudu“. Nadalje, čl. 12. st. 3. t. (b) za prorogaciju nadležnosti posebice traži da su nadležnost sudova izričito ili na neki drugi nedvosmisleni način prihvatile sve stranke u postupku u trenutku pokretanja postupka pred sudom. Slijedom ovih odredbi, Sud zaključuje da iz teksta čl. 8. st. 1. i čl. 12. st. 3. proizlazi da se nadležnost suda u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću treba provjeriti i utvrditi u svakom pojedinom slučaju kad je pred sudom pokrenut postupak, što implicira da se ona ne zadržava nakon okončanja postupka koji je u tijeku. Sud se poziva na recital 12. Uredbe koji propisuje da se pravila o nadležnosti temelje na zaštiti interesa djeteta te na kriteriju blizine, što mora biti zadovoljeno kod svake prorogacije nadležnosti.¹⁵² Sud zaključuje da je prorogacija nadležnosti na temelju čl. 12. st. 3. valjana samo za specifičan postupak koji je pokrenut pred sudom kojemu je nadležnost prorogirana te da ta nadležnost prestaje i vraća se sudu koji je opće nadležan primjenom čl. 8. st. 1. Uredbe konačnim zatvaranjem postupka koji je doveo do prorogacije nadležnosti. S obzirom na sve, Sud zaključuje da prorogirana nadležnost suda države članice pred kojim su nositelji roditeljske odgovornosti zajedničkim sporazumom pokrenuli postupak u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, na temelju čl. 12. st. 3. Uredbe br. 2201/2003, prestaje proglašenjem pravomoćne odluke u okviru tog postupka.

¹⁵² Vidi Ibid., t.49

U novijem predmetu *L. protiv M.*,¹⁵³ Sud EU bavio se ponovno čl. 12. st. 3. Tumači se da ta odredba omogućava da se za postupak o roditeljskoj odgovornosti uspostavi nadležnost suda države članice koji nije sud uobičajenog boravišta djeteta iako pred izabranim sudom nije u tijeku nijedan drugi postupak. Naime, ograničavanjem područja primjene članka 12. stavka 3. Uredbe br. 2201/2003 na situacije u kojima se postupak o roditeljskoj odgovornosti nadovezuje na drugi postupak koji je već u tijeku znatno bi se smanjila mogućnost korištenja prorogacije nadležnosti predviđena tom odredbom, s obzirom na to da do potrebe pokretanja postupaka o roditeljskoj odgovornosti može doći neovisno o bilo kakvom drugom postupku, te bi se time ugrozio koristan učinak te odredbe i cilj jednakosti svakog djeteta. Nadalje se prema istoj odluci Suda EU ne može smatrati da su u smislu te odredbe nadležnost suda pred kojim je jedna stranka pokrenula postupak o roditeljskoj odgovornosti „izričito ili na drugi nedvosmisleni način prihvatile sve stranke u postupku“ kad osoba koja je u tom prvom postupku tužena naknadno pred istim sudom pokrene drugi postupak, a u okviru prvog postupka u prvom podnesku uloži prigovor nenadležnosti tog suda.¹⁵⁴

Pitanja prorogacije nameću se sudu i kroz novu odluku u predmetu *Gogova*.¹⁵⁵ Gogova i Iliev u vrijeme nastanka činjenica iz glavnog postupka imaju desetogodišnje dijete. Svi troje su bugarski državljani, s tim da dijete živi s majkom u Milanu, otac također živi u Italiji, ali na nepoznatoj adresi. Gogova je željela produžiti isteklu putovnicu svojeg djeteta kako bi mogli putovati u Bugarsku. U skladu s bugarskim pravom za ishođenje putovnice morala su oba roditelja dati suglasnost te podnijeti zahtjev nadležnim upravnim tijelima. Kako je otac bio nesuradan, majka je podnijela zahtjev pred Rajonen sad na Petrič (Općinski sud u Petriču, Bugarska) tražeći od tog suda da nadomjesti očevu suglasnost na ishođenje putovnice. Kako nije bilo moguće pronaći oca na prijavljenoj adresi, dostava je akta o pokretanju postupka bila nemoguća. Sud stoga određuje zastupnika ad litem da ga zastupa, a isti nije osporio nadležnost bugarskih sudova te je izjavio da spor treba riješiti u djetetovom interesu. Ovaj sud oglasio se nenadležnim, a viši sud upućuje nekoliko pitanja Sudu EU, između ostalih i ovo:

*Treba li pretpostaviti da postoji prorogacija nadležnosti u skladu s člankom 12. stavkom 1. točkom (b) Uredbe br. 2201/2003 ako zastupnik druge stranke u kasacijskom postupku nije prigovorio nadležnosti suda, ali on nije opunomoćen nego ga je imenovao sud zbog poteškoća prilikom obavještanja druge strane u kasacijskom postupku radi njezina sudjelovanja u sporu osobno ili preko opunomoćenog zastupnika?*¹⁵⁶

Sud EU pažljivim čitanjem čl. 12. st. 3. zaključuje da takvo prihvaćanje nadležnosti „pretpostavlja a minima da je tuženiku poznato da je protiv njega pokrenut postupak pred tim sudovima.“ Kako je ranije u kontekstu Uredbe 44/2001 odlučio Sud, za odsutnog tuženika kojem nije dostavljena tužba kojom se pokreće postupak i koji ne zna da je protiv njega pokrenut postupak ne može se smatrati da je prihvatio tu nadležnost.

153 Predmet: L/M C-656/13, ECLI:EU:C:2014:2364, t.46., 50., 52. i t.1. izreke.

154 Ibid, t. 59.

155 Vidi predmet: Vasilka Ivanova Gogova v. Ilije Dimitrova Ilieva C-215/15, ECLI:EU:C:2015:763.

156 Ibid, t. 22.

Nadalje, o volji tuženika ne može se zaključiti iz postupanja zastupnika ad litem, budući da taj zastupnik nema kontakt s tuženikom, on ne može od tuženika dobiti sve informacije nužne za prihvaćanje ili osporavanje nadležnosti tih sudova. Stoga Sud zaključuje da se ne može smatrati da su nadležnost sudova pred kojima je pokrenut postupak „izričito ili na neki drugi nedvosmisleni način prihvatile sve stranke u postupku“.

Tek kada nije moguća primjena pravila iz čl. 8. – 12. Brisel II bis omogućava zasnivanje nadležnosti suda države članice u kojoj se dijete nalazi. Ovakvo pravilo ima za intenciju otklanjanje eventualne negativne nadležnosti i uskratu pravde. Nadležnost se prema boravištu može primijeniti i na djecu izbjeglice ili na djecu raseljenu na međunarodnoj razini zbog nemira u njihovoj zemlji.

Uredba uvodi i jedan netipični kriterij nadležnosti koji potječe iz common law sustava. Doktrina je to po kojoj sud koji prema Uredbi ima nadležnost, ipak može iznimno odlučiti zastati s postupkom ili dijelom postupka radi upućivanja predmeta primjerenijem sudu. Na to se odlučuje kada smatra da bi sud druge države članice bio u boljoj poziciji da provede postupak, budući se radi o sudu države s kojom dijete ima osobitu vezu te se takvim postupanjem pridonosi ostvarenju najboljeg interesa djeteta. Uredba konkretizira poveznicu „najbliže veze“ tumačeći da osobita veza djeteta i suda države u koju se namjerava uputiti predmet postoji:

- ako je ta država postala uobičajeno boravište djeteta nakon što je postupak pokrenut pred sudom koji ustupa ili
- ako je ta država bila ranije uobičajeno boravište djeteta ili
- ako je dijete njezin državljanin ili
- ako se ondje nalazi uobičajeno boravište nositelja roditeljske odgovornosti ili
- ako je to mjesto gdje se nalazi djetetova imovina ako je predmet spora mjera zaštite djeteta u odnosu na upravljanje, čuvanje ili raspolaganje tom imovinom.

Prijedlog za upućivanjem postupka primjerenijem sudu pokreće se na zahtjev:

- stranke ili
- suda koji vodi postupak ili
- suda druge države članice s kojim dijete ima osobitu vezu.

Sud EU jasno je protumačio da se sud kojemu je podnesen zahtjev, ali koji prema odredbama Brisel II bis nije nadležan, mora oglasiti nenadležnim te da on ne može ustupati nadležnost drugom sudu temeljem odredbe čl. 15. Sud pojašnjava da je transfer moguć samo od strane valjano nadležnog suda, dok je onaj koji nema nadležnost ne može niti ustupati!¹⁵⁷

Neka od pravila međunarodne nadležnosti uvedena Brisel II bis uredbom nedvojbeno su značajne inovacije, poglavito pravila o nadležnosti u slučaju otmice djece, prorogaciji sudu bračnog spora te ustupanja predmeta primjerenijem sudu. Osim što govorimo

¹⁵⁷ Vidi predmet: A., C-523/7, ECLI:EU:C:2009:225.

o kriterijima koji fleksibiliziraju europski sustav međunarodne nadležnosti te smjeraju pravednosti u individualnim slučajevima, ove su odredbe značajne jer stvaraju sinergiju s drugim pravnim izvorima u ovom području, poglavito Haškom konvencijom o mjerama dječje zaštite iz 1996. i Haškom konvencijom o građanskopravnim aspektima otmice djece iz 1980.

4.1.4. Nadležnost u stvarima uzdržavanja – Uredba o uzdržavanju

U postupcima koji se odnose na sporove o uzdržavanju sudovi država članica EU mogu zasnovati svoju nadležnost samo na temelju pravila o direktnoj nadležnosti sadržanim u Uredbi o uzdržavanju. Uredba kroz osam odredaba predviđa pravila i iznimke najprikladnijeg foruma za donošenje ili izmjenu odluke o uzdržavanju. Opća međunarodna nadležnost Uredbom je postavljena kroz četiri alternativna kriterija.

Članak 3. Opće odredbe

U stvarima koje se odnose na obveze uzdržavanja u državama članicama sudsku nadležnost ima:

(a) sud mjesta u kojem tuženik ima uobičajeno boravište; ili

(b) sud mjesta u kojem uzdržavana osoba ima uobičajeno boravište; ili

(c) sud koji je u skladu sa svojim pravom nadležan za postupke o statusu osobe čiji je

predmet o uzdržavanju povezan s tim postupkom, osim ako nadležnost nije utemeljena isključivo na državljanstvu jedne od strana; ili

(d) sud koji je u skladu sa svojim pravom nadležan za postupke o roditeljskoj odgovornosti, osim ako nadležnost nije utemeljena isključivo na državljanstvu jedne od strana.

Uobičajeno boravište tuženika reflektira pravilo opće međunarodne nadležnosti (*forum generalis*). Radi se o kriteriju koji ukazuje na jaku vezu s tuženikom, a kako tuženik ništa ne potražuje te je u procesnom smislu slabija strana, ovaj je kriterij ujedno i najpravedniji. Drugi je alternativni kriterij pravila opće međunarodne nadležnosti *sud uobičajena boravišta vjerovnika*. Iako uobičajeno boravište vjerovnika kao samostalni kriterij međunarodne nadležnost stavlja dužnika u nepraveden položaj, ono odražava jedno od temeljnih postupovnih načela zaštita strane koja je s aspekta njezina socio-ekonomskog položaja slabija. Dodatno se argumentira da je sud vjerovnika najkompetentniji utvrditi stvarne potrebe vjerovnika u njegovoj životnoj sredini. Valja podsjetiti na odredbe o mjerodavnom pravu, gdje će poklapanje poveznice uobičajena boravišta vjerovnika za potrebe primjene materijalnog prava s kriterijem uobičajena boravišta vjerovnika zapravo dovesti do primjene prava foruma *lex fori in foro proprio!* Argument jednostavnosti primjene domaćeg prava na interne i međunarodno obilježene predmete teško je osporiti. Kriterij uobičajena boravišta vjerovnika postavlja stranke u postupku u ravnotežu, jer bi postojanje samo općeg kriterija uobičajena boravišta tuženika pogodovalo tek interesima tuženika!

Oba prethodno navedena kriterija lokalizaciju vrše kroz uobičajeno boravište, koje je podložno različitim tumačenjima. Dugogodišnja praksa Haških konvencija ukazuje na neujednačenost tumačenja ovog kriterija: primjerice u situaciji u kojoj dijete boravi jedan semestar školovanja u inozemstvu na isti činjenični supstrat jedan je sud došao do zaključka da dijete ima, a drugi da nema uobičajeno boravište na njezinu teritoriju! Prednost je današnjeg pravnog sustava EU u postojanju institucije koja usmjerava praksu i osigurava ujednačenu primjenu i tumačenje, pa i ovog koncepta. Štoviše, jedna od prvih dilema s kojima se Sud EU susretao u primjeni Uredbe o uzdržavanju doticala se primjene kriterija uobičajenoga boravišta u njemačkoj jurisdikciji koja nacionalnim propisom predviđa koncentraciju nadležnosti. U tom je smislu Sud protumačio da je pravilu čl. 3. protivan nacionalni propis kojim se u korist prvostupanjskog suda nadležnog prema sjedištu žalbenog suda uspostavlja koncentracija sudske nadležnosti u stvarima koje se odnose na prekogranične obveze uzdržavanja. Sud dalje polemizira da tomu ne bi bilo tako ako nacionalni sustav koncentracije nadležnosti pridonosi ostvarenju cilja dobrog sudovanja i zaštićuje interes uzdržavanih osoba unapređujući učinkovitu naplatu njihovih potraživanja, što mora provjeriti nacionalni sud.¹⁵⁸

Procesna veza glede statusnih tužbi kojima se pridružuju zahtjevi za uzdržavanje, a koja se odražava u čl. 3. st. 3. i st. 4. Uredbe o uzdržavanju, drugačije je naravi. Ove se odredbe temelje na vezi koja postoji između povezanih zahtjeva, gdje se želi osigurati da o zahtjevima koji bi inače dolazili pred različite sudove može odlučiti u jednom postupku sud pred koji je podnesena tužba u glavnom zahtjevu. Nedvojbeno je da se uzdržavanje ne može strogo odvojiti od statusnih pitanja na kojima ova zakonska obveza počiva, pa je stoga tužbi za utvrđivanje očinstva često pridružen i zahtjev za uzdržavanjem djeteta. Slično je i kod odluke o roditeljskoj skrbi te pravu na susrete i druženje često istovremeno donošenje i odluke o uzdržavanju djeteta. Neka nacionalna zakonodavstva u tom smislu previđaju oficijelne adhezijske postupke te se u postupku razvoda braka u kojemu postoje maloljetna djeca *ex offo* donosi odluka o skrbi i kontaktima te njihovu uzdržavanju. U pravilu se kod svih tih postupaka javljaju iste stranke, raspravlja o istom činjeničnom sklopu te izvode slični dokazi. Budući postupovna pravila brojnih država nalažu ili dopuštaju rješavanje oba zahtjeva u jednom postupku, tu okolnost ne bi trebalo zanemariti niti u pitanju međunarodne nadležnosti. Tomu u prilog posebno govore razlozi procesne ekonomičnosti i učinkovitosti. Upravo stoga Uredba o uzdržavanju omogućava iznijeti zahtjeve o uzdržavanju sudovima nadležnim za postupanje u statusnim postupcima ukoliko je zahtjev za uzdržavanje pridružen tim zahtjevima, odnosno sudovima nadležnim za postupak o roditeljskoj skrbi sukladno Uredbi br. 2201/2003. ukoliko je zahtjev za uzdržavanje pridružen tom zahtjevu. Treba pojasniti da se ovdje odražava specifičnost ograničene nadležnosti Europske unije u međunarodnom obiteljskom pravu. Naime, za pitanje utvrđivanja očinstva ne postoje jedinstvene europske norme, pa će stoga kriterij pridruženog zahtjeva biti vezan za valjano zasnovanu nadležnost suda u postupku o statusnom pitanju, kako to određuje nacionalno pravo.

158 Spojeni predmeti: C 400/13 i C 408/13, 18/12/2014., točka 47. Više Župan, M., Poretti, P., "Concentration of jurisdiction in cross-border family cases", u Vinković, M. (ed.), *New developments in EU Labour, Equality and Human Rights Law* (Osijek, 2015).

Pretpostavke ovakve povezane nadležnosti su:

- pred nadležnim sudom pokrenut je statusni postupak
- sukladno pravu *lex fori* odluke o uzdržavanju donose u vezi sa statusnom odlukom
- prema postupovnim propisima *lex fori* ispunjeni su uvjeti za postojanje međunarodne i mjesne nadležnosti suda za statusni postupak
- međunarodna nadležnost za statusnu odluku ne zasniva se samo na državljanstvu jedne od stranaka.

Mogućnosti pridruživanja zahtjeva za uzdržavanje statusnom zahtjevu ovisit će dakle o nacionalnom procesnom pravu: ukoliko nacionalno procesno pravo takvu mogućnost pridruživanja zahtjeva ne predviđa, nju ne može osigurati niti odredba *acquisa* koja dopušta atrakciju!¹⁵⁹ Naprotiv, ukoliko se sud mora oglasiti nenadležnim za postupanje u statusnom pitanju, on i dalje može valjano zasnovati svoju međunarodnu nadležnost ukoliko je zadovoljen neki od elektivnih kriterija predviđenih instrumentom *acquisa*.¹⁶⁰ Još je jedna okolnost zanimljiva u ovom pridruživanju zahtjeva, a proizlazi iz želje europskoga zakonodavca ka dokidanju neumjerenih kriterija nadležnosti. Kriterij je zasnivanja međunarodne nadležnosti atrakcijom uz statusne predmete uvjetovan činjenicom da nacionalno procesno pravo ne zasniva međunarodnu nadležnost u statusnom postupku samo na državljanstvu jedne od stranaka. Stoga bi sud države članice koji je zasnovao svoju nadležnost u statusnom postupku samo temeljem državljanstva jedne od stranaka mogao postupati po tom zahtjevu (npr. prema čl. 63. ZRSZ-a), ali on ne bi mogao u tom predmetu postupati po pitanju uzdržavanja! Drugim riječima, sud u tom slučaju mora razdvojiti zajednički tretman ovih zahtjeva te odbaciti zahtjev za odlučivanjem u predmetu uzdržavanja. Kada je u pitanju atrakcija u predmetima roditeljske skrbi, atrakcija dopuštena kroz instrumente *acquisa* širi dijapazon mogućih foruma na kriterije nadležnosti utvrđene kroz pravila Brisel II bis uredbe. Najnovija odluka Suda EU u predmetu *A. protiv B.*, govori upravo o problematici pridruženih zahtjeva.¹⁶¹

Zahtjev je upućen u okviru spora koji se vodi između gospodina A. i njegove supruge gospođe B. u pogledu zahtjeva za obvezu uzdržavanja njihove dvoje maloljetne djece, a koji je tijekom postupka za razvod braka roditelja podnesen u državi članici različitoj od one u kojoj djeca imaju uobičajeno boravište. Bračni drugovi i njihovo troje djece talijanski su državljani trajno nastanjeni u Londonu. Tužbom je Gospodin A od milanskoga suda tražio razvod braka krivnjom supruge, podijeljenu roditeljsku skrb nad maloljetnom djecom koja će živjeti s majkom, a koju će on uzdržavati u iznosu od mjesečno 4000 eura. Gospođa je uzvratila protutužbom također zahtijevajući da se brak razvede, ona zbog isključive krivnje njezina supruga, te da joj se dodijeli mjesečni iznos uzdržavanja u visini od 18.700 eura. Pri tom je ona osporila nadležnost talijanskog suda u pitanjima prava na skrb, utvrđivanja mjesta boravišta djece, održavanja odnosa i kontakata s djecom te sudjelovanja u njihovu uzdržavanju, smatrajući da je na

159 Tako je u vezi čl. 5. st. 2. odlučio Corte di Cassazione. RDIPP, 2004. 678, 683.

160 Tako je u vezi čl. 5. st. 2. odlučio CA Paris, Clunet Journal du droit international, 130 (2003), 811, 814 et seq. Vidi praksu ESP u predmetu *De Cavel v. De Cavel* (No. 2.), 1980. ECR 731. str. 740-741, bilj. 7-9.

161 Vidi predmet: *A/B.*, C-184/14, ECLI:EU:C:2015:479.

temelju Uredbe br. 2201/2003 za odlučivanje o tim pitanjima nadležan britanski sud gdje su njihova maloljetna djeca rođena i gdje borave.

Sud u Milanu proglasio se nadležnim za odlučivanje o zahtjevu za razvod braka na temelju članka 3. Brussel II bis. Tumačeći čl. 8. st. 1. izveo je zaključak o isključivoj nadležnosti britanskih sudova za odlučivanje o pitanjima u vezi s „roditeljskom odgovornošću“ u smislu članka 2. točke 7. te uredbe, s obzirom na to da djeca uobičajeno borave u Londonu.

U pogledu zahtjeva za uzdržavanje, s jedne strane, gospođe B i, s druge strane, maloljetne djece, Tribunale di Milano ponovno je odlučio razlikovati dvije situacije. Tako se ocijenio nadležnim za odlučivanje o zahtjevu za uzdržavanje gospođe B, s obzirom na akcesornost tog zahtjeva u odnosu na postupak o statusu osobe ili čak i u odnosu na postupak za razvod braka, u smislu članka 3. točke (c) Uredbe br. 4/2009. Suprotno tomu, oslanjajući se na članak 3. točku (d) te uredbe, Tribunale di Milano proglasio se nenadležnim za odlučivanje o zahtjevu za uzdržavanje maloljetne djece jer je on akcesoran u odnosu na postupak o roditeljskoj odgovornosti te smatra da su o tom zahtjevu nadležni odlučivati britanski sudovi.

Gospodin A protiv te odluke žalili se Vrhovnom kasacijskom sudu, smatrajući da su talijanski sudovi nadležni i za odlučivanje o pitanjima koja se tiču obveza uzdržavanja djece. Taj se pak sud našao u nedoumici o tome u kakvom su odnosu odredbe članka 8. Uredbe br. 2201/2003 i članka 3. Uredbe br. 4/2009, osobito u pogledu dosega pojma „povezani postupak“ s obzirom na uvjete navedene u članku 3. točkama (c) i (d) potonje uredbe. Pitanje je treba li članak 3. točke (c) i (d) Uredbe br. 4/2009 tumačiti na način da, u situaciji u kojoj je pred sudom jedne države članice pokrenut postupak za razvod braka, dok se pred sudom druge države članice vodi postupak o roditeljskoj odgovornosti u odnosu na to dijete, o zahtjevu koji se odnosi na obvezu njegova uzdržavanja može odlučivati bilo sud koji je nadležan za odlučivanje u postupku za rastavu braka ili za okončanje bračne veze, kao o zahtjevu koji je akcesoran u odnosu na postupak o statusu osobe u smislu članka 3. točke (c) te uredbe, bilo sud nadležan za odlučivanje u postupku o roditeljskoj odgovornosti, kao o zahtjevu koji je akcesoran u odnosu na taj postupak u smislu članka 3. točke (d) navedene uredbe, ili pak o takvom zahtjevu nužno mora odlučivati posljednje navedeni sud.

Sud EU istaknuo je da iako te odredbe izričito dopuštaju nacionalnom sudu da se proglasi nadležnim za odlučivanje o zahtjevu koji se odnosi na obvezu uzdržavanja u prekograničnom kontekstu kada mu njegovo pravo priznaje nadležnost za odlučivanje u postupcima o statusu osobe ili o roditeljskoj odgovornosti – doseg pojma „povezanog postupka“ naveden u tim odredbama ne može se prepustiti ocjeni sudova država članica ovisno o njihovu nacionalnom pravu. Iz zahtjeva za ujednačenu primjenu prava Unije proizlazi da taj pojam u cijeloj Europskoj uniji treba tumačiti samostalno i ujednačeno. Odredba članka 3. točaka (c) i (d) Uredbe br. 4/2009, kada je riječ o kriterijima za dodjeljivanje nadležnosti koji su u njoj navedeni, razlikuje sudske postupke prema tome tiču li se prava i obveza između bračnih drugova ili prava i obveza koje

roditelji imaju u odnosu na jedno dijete ili više njih. Zahtjev koji se odnosi na obveze uzdržavanja maloljetne djece pripada drugoj vrsti postupaka jer se tiče utvrđivanja obveza jednog ili drugog roditelja da uzdržava svoju djecu kako bi se osiguralo pokriće troškova njihove skrbi i školovanja, pa je tako zahtjev koji se odnosi na obveze uzdržavanja maloljetne djece tako je po svojoj naravi neraskidivo povezan s postupkom o roditeljskoj odgovornosti. Dalje sud zaključuje da zahtjev koji se odnosi na obveze uzdržavanja maloljetnog djeteta nije nužno povezan s postupcima za razvod braka jer se u takvom postupku nužno ne utvrđuju obveze uzdržavanja maloljetnog djeteta. Stoga Sud prilikom tumačenja pravila o nadležnosti predviđenih u članku 3. točkama (c) i (d) Uredbe br. 4/2009 nalaže uvažiti zaštitu interesa djeteta, sukladno čl. 24. st. 2. Povelje Europske unije o temeljnim pravima. U slučaju u kojem su postupak za razvod braka roditelja maloljetne djece i postupak o roditeljskoj odgovornosti u pogledu te djece pokrenuti pred dvama različitim sudovima – zahtjev u pogledu obveze uzdržavanja te djece ne može se smatrati istodobno akcesornim i u odnosu na postupak o roditeljskoj odgovornosti u smislu članka 3. točke (d) navedene uredbe i u odnosu na postupak o statusu osobe u smislu članka 3. točke (c) te uredbe. Taj se zahtjev može smatrati akcesornim samo u odnosu na postupak o roditeljskoj odgovornosti.

Sveprisutan trend povećanja stranačke autonomije u međunarodnom obiteljskom pravu slijede i odredbe o izričitoj i prešutnoj prorogaciji nadležnosti za predmete uzdržavanja. Stranke ne mogu prorogirati bilo koji sud, već to mogu biti samo sudovi s kojima je predmet u određenoj vezi! Radi se o sudu ili sudovima države članice u kojoj jedna od stranaka ima uobičajeno boravište; čiji je državljanin jedna od stranaka; dok je u pogledu uzdržavanja između (bivših) bračnih drugova to sud nadležan za njihov bračni spor te sud posljednjeg zajedničkog boravišta u trajanju od najmanje jedne godine. Nije moguće prorogirati nadležnost za predmete uzdržavanja djece mlađe od 18 godina. Predviđeni su i posebni formalni uvjeti valjanosti: pisani oblik sporazuma o nadležnosti uključivo i priopćenje elektroničkim sredstvima s trajnim zapisom. Prešutna je prorogacija moguća u korist suda čijoj se nadležnosti tuženik podvrgnuo upuštanjem u parnicu, ne ističući prigovor nenadležnosti.

Ukoliko prema svim prethodno navedenim kriterijima sud niti jedne države članice ne bi bio nadležan postupati, postupak je moguće pokrenuti pred sudom države članice zajednička državljanstva vjerovnika i dužnika. Ovom supsidijarnom nadležnošću Uredba daje određeni značaj kriteriju zajedničkog državljanstva stranaka. Ukoliko niti po jednom ranije navedenom kriteriju Uredbe sud niti jedne države članice ne bi bio nadležan postupati, sud može zasnovati nadležnost po principu nužnog foruma. Nužni forum (forum necessitates) doktrinarno je opravdan u svojstvu zaštite temeljnih ljudskih procesnih prava te realizaciji načela dostupnosti pravdi. Ipak, postupati u ovoj situaciji može se samo iznimno; ako nije opravdano očekivati da će se postupak voditi u trećoj državi ili je to nemoguće te ako je spor u dovoljnoj mjeri povezan s tom državom članicom.

Budući su odluke o uzdržavanju podložne promjenama, Uredba predviđa poseba pravila za te postupke o promjeni odluke o uzdržavanju. Smjera se ograničiti nepoštena

postupanja i učestale zahtjeve za promjenom odluke na način da sve dok vjerovnik zadržava svoje uobičajeno boravište u državi članici čiji je sud odluku donio, dužnik ne može podnijeti zahtjev za promjenu odluke donesene u državi članici ili državi ugovornici Haške konvencije o uzdržavanju niti pred jednim drugim sudom osim onoga koji je tu odluku donio! Ova se zabrana postupanja može isključiti u nekoliko slučajeva, i to ako je uslijedila izričita ili prešutna prorogacija nadležnosti, kada nadležno tijelo ne može ili odbacuje nadležnost za promjenu odluke te kada donesena odluka ne može biti priznata u državi u kojoj je podnesen zahtjev za promjenu odluke.

4.2. Procesni instituti i radnje

Sve prethodno navedene uredbe sadrže pravila o pokretanju postupka pred sudom, ispitivanju nadležnosti, ispitivanju dopuštenosti, litispendenciji i zavisnim postupcima te privremenim i hitnim mjerama. Znakovito je da se svojim odredbama uredbe iz sfere obiteljskoga prava naslanjaju na već postojeće odredbe Brisel I uredbe, a potom su jedna za drugom ove odredbe istovjetne kod Brisel II *bis*,¹⁶² Uredbe o uzdržavanju,¹⁶³ prijedloga uredbe o bračno-imovinskom režimu,¹⁶⁴ prijedloga uredbe o imovini registriranih partnera.¹⁶⁵ U primjeni ovih odredbi postoji jasna i ujednačena praksa Brisel I uredbe, koju trebaju slijediti i navedene uredbe sljednice. Stoga u ovom segmentu možemo govoriti o spontanoj harmonizaciji europskog postupovnog prava. Upravo tako i ove odredbe pokušavaju staviti u ravnotežu važeće nacionalne procesne sustave i zajednički europski pravosudni prostor. Dalje govorimo nešto više o institutima koji se se našli u odlukama Suda EU u kontekstu obiteljskih uredbi.

U recentnoj je odluci¹⁶⁶ Sud promatrao pitanje litispendencije. Za potrebe tumačenja članka 19. stavaka 1. i 3. Uredbe br. 2201/2003 kada je riječ o postupcima razvoda koji su stranke pokrenule pred sudovima dviju država članica, treba tumačiti:

*„da u situaciji u kojoj je ranije započeti postupak pred sudom u prvoj državi članici obustavljen nakon što je bio pokrenut postupak pred drugim sudom u drugoj državi članici, kriteriji litispendencije više nisu ispunjeni pa stoga treba smatrati da nadležnost suda pred kojim je postupak započeo ranije nije utvrđena.”*¹⁶⁷

Odredbe europskih obiteljskih uredbi daju za pravo sudovima država članica da prema svome vlastitom pravu poduzmu privremene mjere, uključujući i mjere osiguranja, čak i ukoliko je sud druge države članice nadležan za glavni predmet. Zanimljiva pitanja u primjeni privremenih mjera u praksi Brisel II *bis* otvorila su se i pred Sudom EU u predmetu *Detiček vs. Sgueglia*.¹⁶⁸

162 Čl. 16-20.

163 Čl. 9-14.

164 Ibid,

165 Ibid.

166 Predmet A. protiv B., C-489/14, ECLI:EU:C:2015:654

167 Ibid, točka 45.

168 Vidi predmet: *Detiček*, op.cit., bilj. 147.

Detiček je državljanka Slovenije koja je 25 godina živjela zajedno s talijanskim državljaninom Sguegliom u Italiji. 1997. rođena je Antonella, u odnosu na koju deset godina kasnije nadležni talijanski sud donosi odluku kojom privremeno dodjeljuje ocu skrbništvo nad kćeri te nalaže privremeni smještaj djeteta u rimskom domu za djecu. Majka odlazi sa kćeri u Sloveniju, a otac prema Uredbi Brisel II bis traži priznanje i proglašenje ovršnom odluke talijanskog suda, što je odobrio nadležni nižestupanjski sud te potvrdio Vrhovni sud Slovenije. Ovršni sud započinje, ali i obustavlja ovršni postupak radi vraćanja djeteta u Italiju i smještanja u tamošnji dom za djecu do donošenja konačne odluke talijanskog suda. Majka krajem 2008. pokreće pred mariborskim sudom postupak za privremeno skrbništvo nad Antonellom, te joj prema čl. 20. Brisel II bis i čl. 13. Haške konvencije iz 1980. sud dodjeljuje. Otac na tu odluku prolazi dvije instance žalbenog postupka, gdje u drugoj Viši sud u Mariboru traži pomoć Suda EU kojemu upućuje pitanje može li sud države u koju je dijete nezakonito odvedeno poduzimati mjere osiguranja temeljem čl. 20., ako je sud druge države članice nadležan za odlučivanje o glavnoj stvari već donio odluku o mjerama osiguranja, te je ta odluka proglašena ovršnom u toj drugoj državi članici.

Sud EU naglašava da je ključan sustav pravne zaštite koju EU stvara: uredbu ne treba izdvajati već je sagledati kroz temeljna načela i vrijednosti komunitarnog prava.¹⁶⁹ Sustav roditeljske skrbi uspostavljen Uredbom počiva na načelu najboljeg interesa djeteta i načelu najbliže veze¹⁷⁰ - koji se u sustavu određivanja međunarodne nadležnosti reflektiraju prvenstveno u kriteriju uobičajenog boravišta djeteta iz odredbe čl. 8.! Naprotiv, čl. 20. ove Uredbe je izuzetak na taj sustav utvrđivanja međunarodne nadležnosti kojega se može aplicirati samo kada su kumulativno ispunjena tri uvjeta te ga se treba tumačiti restriktivno. Sud iscrpno analizira i zaključuje da uvjeti za primjenu čl. 20.¹⁷¹ nisu ispunjeni. Sud u konačnici polemizira o temeljnim pravima djeteta: čl. 24. st. 3. Povelje o temeljnim pravima iziskuje održavanje kontakta s oba roditelja, ali to načelo treba sagledavati u međudodnosu s drugim načelima – ponajprije najboljim interesom djeteta – ova načela treba uravnotežiti. Sud nalazi da je postupanje slovenskog sudstva u direktnoj koliziji s postavkama o temeljnim pravima, te zaključuje da se u okolnostima navedenog predmeta ne treba tumačiti da čl. 20. dopušta sudu države članice poduzimanje privremenih mjera u pogledu roditeljske skrbi nad djetetom o kojemu je već meritorno odlučio sud druge države članice te je ta odluka postala ovršna i na području prve države članice!¹⁷²

Uredba o uzdržavanju u pogledu privremenih mjera slijedi rješenja Brisel I Uredbe, te se shodno primjenjuje tumačenje čl. 31, odnosno čl. 46. Uredbe br. 44/2001. Sud koji je nadležan za donošenje meritorne odluke može donijeti i privremenu mjeru, ali je prema čl. 14. prihvaćeno da i sud koji nije nadležan za meritum može donositi privremene mjere. Pri sudovima država članica može se podnijeti zahtjev za donošenjem privremenih mjera uključujući i zaštitne mjere koje se mogu predvidjeti pravom te

169 Točka 33, 34.

170 Vidi: recital 12 preambule Uredbe.

171 Točka 40-52.

172 Točka 54-57.

države. Ipak, ukoliko prihvatimo tumačenje EU suda u pogledu Brusells II bis Uredbe (Purrucker), takve mjere su donesene u skladu s nacionalnim pravom i one ne mogu kolati na europskom pravosudnom području prema pravilima Uredbe.

Nadalje, privremene je mjere moguće tražiti i pred sudom izvršenja, kad se odluka mora priznati u skladu s Uredbom o uzdržavanju. Podnositelj zahtjeva može uvijek upotrijebiti privremene mjere, uključujući i zaštitne mjere, u skladu s pravom države članice izvršenja bez da se traži proglašenje izvršivosti (prema čl. 30.). Zaštitne mjere na imovini stranke protiv koje se zahtijeva izvršenje moguće su i kada teče rok za žalbu u skladu s čl. 32. st. 5. protiv proglašenja izvršivosti, sve do donošenja odluke po žalbi. Sud EU donio je niz odluka o tumačenju privremenih mjera u kontekstu Uredbe br. 44/2001, te se one shodno primjenjuju i ovdje. Treba naglasiti da će novi instrument: Europski nalog za zamrzavanje bankovnih računa, dobiti značajno mjesto u predmetima uzdržavanja.¹⁷³

173 Vidi: Župan, M., Cross-border recovery of maintenance taking account of the new European Account Preservation Order (EAPO), DOI 10.1007/s12027-015-0397-9. ERA Forum (2015) 16, str. 163–179. (puni rad dostupan na: <https://infoeuropa.euroid.pt/files/database/000068001-000069000/000068027.pdf>)

5. Priznanje i ovrha

Globalizacija društvenog života u prvi je plan stavila pitanja učinaka aktivnosti pravosuđa jedne države u drugoj državi. Upravo se stoga često ističe da je od svih europskih prekograničnih pravnih pitanja najvažnije osigurati brz, jednostavan i ekonomičan način provedbe pravomoćne odluke na prostoru svih drugih država članica. Štoviše, upravo je na polju uzajamnog priznanja EU utemeljila i cjelokupan sustav prekogranične pravosudne zaštite u obiteljskim predmetima. EU mehanizmi bitno su olabavili nekada uvriježeno poimanje da se odlukama stranih sudova učinci mogu priznati tek nakon određenog preispitivanja, i u formalnoj proceduri. Na europskom je prostoru tradicionalni postupak za davanje egzekvaturu u kojemu se provjerava zadovoljava li strana odluka zakonom propisane pozitivne ili negativne pretpostavke doživio transformaciju. Štoviše, za određene vrste sporova čak je i potpuno ukinut! U nastavku se pojašnjavaju modeli koje prakticiraju Uredbe Brisel II bis te Uredba br. 4/2009. Treba napomenuti da će za potrebe uredbe „odluke“ podobne za priznanje biti sudske odluke, kao i odluke drugih tijela koje su u državi odluke po učincima izjednačene sa sudskim odlukama.

5.1. Priznanje i ovrha u bračnim predmetima i dijelu predmeta o roditeljskoj odgovornosti

Uredba Brisel II bis predviđa dvije vrste postupka priznanja: automatsko priznanje ipso iure za koji nije potreban nikakav formalan postupak, te incidentno priznanje. Ukoliko postoji pravni interes, zainteresirana stranka može pokrenuti i postupak za donošenje odluke o priznanju ili nepriznanju strane odluke.

Uredba predviđa dvostupanjski postupak po zahtjevu za izdavanje potvrde izvršivosti (proglašenje odluke ovršnom). Postupak podnošenja zahtjeva za proglašenje ovršnosti regulira pravo države ovrhe. Uredba propisuje da će se raditi o ex parte postupku u kojemu sudjeluje samo predlagatelj. U načelu sud bez odlaganja donosi odluku. Protiv odluke o priznanju stranke mogu izjaviti žalbu, i to u roku od mjesec dana, odnosno ako ovršenik ima uobičajeno boravište u drugoj državi članici dva mjeseca, od dostave odluke o proglašenju ovršnosti, kada je sud ograničen ispitati samo okolnosti čl. 22-24. Sud priznanja ni u kojem slučaju ne smije naknadno preispitivati nadležnost suda države odluke, preispitivati razlike između materijalnog prava države priznanja i primijenjenog mjerodavnog prava kao niti preispitivati sadržaj odluke odnosno ulaziti u njezin meritum. Sud priznanja može preispitivati samo okolnosti taksativo navedene uredbom, kako slijedi. Sudska odluka koja se odnosi na razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka ne priznaje se ako je:

- priznanje očito protivno javnom poretku državi članici u kojoj se zahtijeva priznavanje
- odluka je donesena u odsustvu protustranke kojoj nije dostavljeno pismeno o pokretanju postupka ili drugo odgovarajuće pismeno pravodobno da bi mogla pripre-

miti svoju obranu, osim ako je utvrđeno da je protustranka nedvosmisleno prihvatila sudsku odluku

- odluka je nespojiva s ranijom sudskom odlukom donesenom u postupku između istih stranaka u državi članici u kojoj se zahtijeva priznavanje

- odluka je nespojiva s ranijom sudskom odlukom donesenom u drugoj državi članici ili državi nečlanici, između istih stranaka, ako ta prethodna sudska odluka ispunjava uvjete potrebne za priznavanje u državi članici u kojoj se zahtijeva priznavanje.

Kada je u pitanju većina odluka o roditeljskoj odgovornosti, ponovno se sud priznanja mora ograničiti samo na ispitivanje razloga taksativno navedenih Uredbom. Tako se odluka koja se odnosi na roditeljsku odgovornost ne priznaje:

- ako je njezino priznanje očito protivno javnom poretku državi članici u kojoj se zahtijeva priznavanje, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta

- kada je odluka donesena, osim hitno, a da u postupku djetetu nije omogućeno saslušanje, čime su prekršena temeljna postupovna načela države članice u kojoj se zahtijeva priznavanje

- ako osobi koja se nije upustila u postupak nije bilo pravodobno dostavljeno pismeno kojim se pokreće postupak ili drugo odgovarajuće pismeno, te joj nije omogućeno dovoljno vrijeme da priredi svoju obranu, osim ako je utvrđeno da je ta osoba nedvosmisleno prihvatila sudsku odluku

- ako takav zahtjev postavi bilo koja osoba koja smatra da sudska odluka zadire u njezinu roditeljsku odgovornost, ako je odluka donesena bez saslušanja te osobe;

- ako je odluka nespojiva s kasnijom sudskom odlukom koja se odnosi na roditeljsku odgovornost donesenu u državi članici u kojoj se zahtijeva priznavanje

- ako je odluka nespojiva s kasnijom sudskom odlukom koja se odnosi na roditeljsku odgovornost, donesenu u drugoj državi članici ili državi nečlanici u kojoj dijete ima uobičajeno boravište, ako ta kasnija sudska odluka ispunjava uvjete potrebne za njezino priznavanje u državi članici u kojoj se zahtijeva priznavanje

- ako postupak za smještaj djeteta u ustanovu za skrb ili udomiteljstvo, propisan čl. 56., nije poštovan.

Recentna odluka suda EU u predmetu C-455/15 sugerira da se sud priznanja ne smije pozivati na povredu javnog poretka kako bi otklonio priznanje odluke u slučaju u kojem je sud odluke svoju nadležnost utemeljio na nepostojećim okolnostima. U konkretnom je slučaju sud odluke ubilježio u obrazac koji slijedi odluku da je svoju nadležnost zasnovao na čl. 15, a uistinu nikakvog transfera nadležnosti nije bilo. Sud EU stoga u odnosu na tumačenje čl. 23. točke (a) drži da „u slučaju kad u odnosu na interes

djeteta ne postoji očita povreda pravnog pravila za koje se u pravnom poretku države članice smatra da ima ključan značaj ili prava koje je u tom pravnom poretku priznato kao temeljno pravo – ne omogućuje sudu te države članice koji se smatra nadležnim za odlučivanje o skrbi nad djetetom da odbije priznati odluku suda druge države članice koji je odlučio o skrbi nad tim djetetom.“¹⁷⁴ U ovom je slučaju Sud EU ponovno osnažio načelo uzajamnog povjerenja.

5.2. Priznanje i ovrha u predmetima o pravu na susrete i druženje te otmicu djece

Ukidanje egzekvature potpuno je nov pristup (priznanju i) ovrši odluka o uzdržavanju. Ovaj je model “revolucionarno” uveden Uredbom br. 805/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o uvođenju europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine u odnosu na jedan vid tražbina koje ulaze u kategoriju građanskih i trgovačkih predmeta, uključivo i stvari uzdržavanja. Usvojeno potom kao “najvažnija inovacija” Brisel II bis uredbe predstavlja odmak od tradicionalnoga u sferi priznanja i ovrhe odluka u dijelu obiteljskopravne materije. Egzekvatura nije ukinuta na razini cijelog instrumenta, već samo za odluke o kontaktima roditelja i djece (pravu na susret i druženje) te predaji nezakonito odvedenog ili zadržanog djeteta. Odluke ovršne u državi članici porijekla izravno se mogu ovršiti u drugim državama članicama, bez potrebe priznanja i proglašenja ovršnom u državi članici u kojoj ovrhu treba provesti. Ukoliko se u trenutku donošenja odluke rješava međunarodno obilježeni predmet, sud odluke po službenoj dužnosti izdaje potvrdu iz dodatka III. Uredbi, te je takva odluka automatski ovršna u drugim državama članicama. Ukoliko odluka u trenutku donošenja nema međunarodno obilježje, potvrdu sud odluke izdaje naknadno na zahtjev stranke. Odluka se kasnije ne smije ispitivati.

U predmetima o pravu na susrete i druženje sud odluke će izdati potvrdu o ovršnosti samo ako je:

- osobi koja se nije upustila u postupak pred sudom pravodobno dostavljeno pismeno o pokretanju postupka ili ekvivalentna isprava, tako da toj osobi omogući pripremu obrane, ili ako je, unatoč činjenici da je toj osobi dostavljeno pismeno, ali ne u skladu s tim uvjetima, ipak utvrđeno da ona nedvosmisleno prihvaća sudsku odluku

- ako su sve stranke u sporu imale mogućnost da budu saslušane

- ako je dijete saslušano, osim ako saslušanje nije bilo primjereno zbog njegove dobi ili stupnja zrelosti.

U predmetima otmice djece odluke o predaji djeteta priznaju se i ovršne su u drugoj državi članici bez potrebe pribavljanja potvrde ovršnosti i bez mogućnosti osporavanja njezina priznavanja ako je sudska odluka potvrđena u državi članici podrijetla. Sudac koji je donio sudsku odluku o predaji djeteta izdaje potvrdu samo ako:

- je djetetu omogućeno saslušanje, osim ako je saslušanje smatrano neprikladnim

¹⁷⁴ Vidi: ECLI:EU:C:2015:763 [53]

zbog njegove dobi ili stupnja zrelosti

- je strankama omogućeno saslušanje i
- ako je pri donošenju sudske odluke sud uzeo u obzir razloge i dokaze na temelju kojih se izdaje nalog u skladu s člankom 13. Haške konvencije iz 1980.

5.3. Priznanje i ovrha u predmetima uzdržavanja

Uredba o uzdržavanju u segmentu priznanja i ovrhe prakticira kompleksni dvotračni sustav. Glava IV. naslovljena Priznanje, ovršnost i ovrha odluka predviđa postupak koji se primjenjuje:

a) na odluke donesene u državama članicama vezanim Protokolom o pravu mjero-davnom za obveze uzdržavanja

b) na odluke donesene u državama članicama koje nisu vezane Haškim protokolom 2007.

a) Po prototipu ranijih uredbi ukidanje egzekviture za dio odluka o uzdržavanju prakticira i Uredba br. 4/2009.: „odluka donesena u državi članici vezanoj Haškim protokolom 2007. koja je ovršna u toj državi članici bit će priznata u drugoj državi članici bez potrebe provođenja ikakvog posebnog postupka i bez mogućnosti protivljenja njezinu priznanju.“ Takva odluka koja je ovršna u državi odluke, bit će ovršna i u državi ovrhe bez potrebe proglašenja njezine ovršnosti. Bit je ovoga sustava u osiguravanju učinkovite ovrhe koja je minimalno formalizirana temeljem čl. 20. - predviđa se podnošenje primjerka odluke uz popratne priloge. Određeni mehanizam zaštite postupovno slabije strane – tuženika, prebačen je iz države ovrhe u državu odluke (prvu državu). Tužniku se u dvije situacije, predviđene čl. 19. Uredbe o uzdržavanju, omogućava podnošenje pravnog lijeka protiv odluke (zahtjev za preispitivanje odluke), i to pred nadležnim sudom države odluke:

- ako mu pismeno kojim započinje postupak nije dostavljeno na način i na vrijeme koji mu omogućavaju pripremanje njegove obrane

- ako nije bio u mogućnosti osporavati zahtjev za uzdržavanje zbog više sile ili izvanrednih okolnosti koje su nastupile bez njegove krivnje.

Sama odredba čl. 19. Uredbe o uzdržavanju nadalje propisuje da rok od 45 dana za podnošenje zahtjeva za preispitivanje odluke počinje teći od dana kada je protustranka stvarno upoznata sa sadržajem odluke te je bila u mogućnosti poduzeti odgovarajuće pravne radnje. Najkasnije rok za ulaganje priziva počinje teći dana kada su poduzete prve ovršne mjere – budući se istima u cijelosti ili djelomično oduzima mogućnost raspolaganja imovinom. Sud odluke može odbiti zahtjev iz čl. 19. kada je odluka važeća i podobna za ovrhu; ili može usvojiti zahtjev u kojem slučaju istovremeno odluku proglašava ništetnom, kako to pravno kvalificira sama Uredba. Odredbom čl. 21. Uredba o uzdržavanju uvodi nultu odredbu koja izrijekom određuje da se razlozi za odbijanje ili obustavu ovrhe predviđeni pravom države članice ovrhe primjenjuju, osim ako su

inkompatibilni s primjenom st. 2. i 3. čl. 21. Stoga ovu odredbu treba tumačiti na način da se: ovrha odluka o uzdržavanju koje ulaze u polje primjene Uredbe provodi načelno sukladno nacionalnom ovršnom pravu, ali mimo njegovih sastavnica svaki nacionalni ovršni postupak mora jamčiti (i ne smije se protiviti) onome propisanim Uredbom, pa i glede uvjeta čl. 21. Kada su u pitanju okolnosti čl. 21., Uredba samo decidira u kojim je slučajevima ovrhu moguće odbiti. Predviđene su dvije kategorije mogućih prigovora, oba na zahtjev dužnika. O okolnosti da je tražbina djelomično ili potpuno prestala zbog proteka zastarnog roka ili isteka prekluzivnog roka nadležno tijelo države članice ovrhe vodi računa na zahtjev dužnika, kada će u cijelosti ili dijelu odbiti ovrhu odluke suda; to može biti zastarni rok prava države članice odluke ili prava države članice priznanja, ovisno o tome kojim je pravom predviđen duži rok. Nadalje, sud može odbiti ili obustaviti ovrhu sukladno čl. 21. st. 2. t. 2. kada je ta odluka nespojiva s odlukom donesenom u državi članici ovrhe ili s odlukom donesenom u drugoj državi ili trećoj državi, a koja ispunjava pretpostavke nužne za priznanje te odluke u državi članici ovrhe. Dalje se određuje da će na zahtjev dužnika nadležni sud obustaviti u cijelosti ili dijelu ovrhu odluke suda podrijetla, ukoliko je sukladno čl. 19. Uredbe br. 4/2009. pred nadležnim sudom države članice odluke pokrenut postupak po zahtjevu za ispitivanje odluke suda države podrijetla. Nadalje, nadležno će tijelo države članice ovrhe na zahtjev dužnika obustaviti ovrhu odluke suda države podrijetla kada je ovršnost te odluke obustavljena u državi članici odluke.

b) U pogledu odluka iz država članica koje nisu vezane Haškim protokolom (Ujedinjeno Kraljevstvo i Danska), Uredba uvodi veću mogućnost ispitivanja. Ovdje je preuzet model Briselske I. uredbe gdje se olakšanje kolanju stranih odluka ogleđa s obzirom na načelni pristup automatskom priznanju odluka drugih država članica EU. Uredba br. 4/2009. određuje da će se odluka o uzdržavanju države članice priznati u drugoj državi članici bez provođenja ikakvog posebnog postupka (čl. 23.). Iznimno se odluka neće priznati, a razlozi su za odbijanje priznanja:

- očita protivnost javnom poretku
- procesne nepravilnosti: neuredna dostava / vrijeme za pripremu obrane nerazumno kratko
- te nespojivost s odlukom donesenom između istih stranaka u državi članici u kojoj se priznanje traži ili s prethodnom odlukom donesenom u drugoj državi članici ili u trećoj državi u sporu o istom zahtjevu i između istih stranaka, uz uvjet da ta odluka ispunjava pretpostavke nužne za njezino priznanje u državi u kojoj se priznanje traži.

Odluka donesena u državi članici nevezanoj Haškim protokolom 2007., koja je ovršna u toj državi, bit će ovršna i u drugoj državi članici kada je na zahtjev zainteresirane stranke ondje proglašena ovršnom. Uredba utvrđuje mjesnu međunarodnu nadležnost te detaljizira sadržaj zahtjeva za proglašenje ovršnosti strane odluke, po dokumentaciji i formularima iz čl. 28. Bitno je da se odluka proglašava ovršnom bez odgađanja, najduže do 30 dana nakon završetka formalnosti iz čl. 28. (izuzevši izvanredne okolnosti). Ovršenik u ovom stadiju postupka nije ovlašten podnositi ikakve podneske.

Žalbu protiv odluke o zahtjevu za proglašenje ovršnosti treba podnijeti u roku od 30 dana te će sud odbiti ili ukinuti odluku o proglašenju ovršnosti samo zbog razloga navedenih u čl. 24.!

Zajedničke odredbe odjeljka 3. čl. 16. Uredbe br. 4/2009. reguliraju pitanja: privremene ovršnosti; utvrđuju da će odluka donesena u državi članici koja je ovršna u državi članici ovrhe, biti ovršena pod istim uvjetima kao tuzemna odluka države članice ovrhe; propisuje zabranu ulaska u meritum te određuje da naknada troškova nema prednost pred obvezom uzdržavanja! Ovrha se provodi prema pravu države članice kojoj je zahtjev podnesen, iako Uredba svojim odredbama zadire u ovom segmentu u nacionalne režime. Propisani su i dokumenti koje je podnositelj zahtjeva obavezan priložiti: ovjereni preslika odluke; izrijeka odluke upisana u standardni obrazac (sukladno dodatku I. Uredbe).

Bibliografija:

- Andrae, M., Schimrick, M., EG-UnterhaltsVO, u Rauscher, T., Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht: Kommentar (München : Sellier European Law Publishers, 2010-2011.)
- Ackers, L., Stalford, H., A Community for children? Children, citizenship and internal migration in the EU (Ashgate, Aldershot 2004).
- Aoyama, Y., „Problems in international litigation“, u: The International Symposium on Civil Justice in the Era of Globalization. Collected Reports, Editorial Board of the ISJ, Tokyo, 1993.
- Andrae, M., Internationales Familienrecht (Nomos 2014.)
- Baarsma, N. A., The Europeanisation of International Family Law (T.M.C., Asser Press, 2011.)
- Barnes, M., Hammond, D., International Child Maintenance and Family Obligations: a Practical Guide. (Bristol, 2013.)
- Beaumont, P., „International Family Law in Europe – the Maintenance Project, the Hague Conference and the EC: A Triumph of Reverse Subsidiarity“, *RabelsZ* (2009) str. 509-546.
- Beaumont, P., Jurisdiction in cross-border parental responsibility cases, u Jurisdiction of cross-border cases and recognition and enforcement of judgements in family law matters, Ministry of Justice, 2010. URL:http://www.jpa.gov.lv/uploads/filedir/jurisdiction_of_cross-border_cases_and_recognition_an_enforcement_of_judgement_in_family_law_matters.pdf
- Beaumont, P., McEleavy, P.; Anton's Private International Law (Edinburgh 2011.)
- Blair, M. et.al., Family law in the World Community (Durham, Carolina Academic Press 2009).
- Bordaš B., Sporazumno određena međunarodna nadležnost u porodično-pravnoj materiji u pravu EU, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, 2010, vol. 44, br. 3, str. 203-225.
- Bonomi, A., The Interaction among the Future EU Instruments on Matrimonial Property, Registered Partnerships and Successions, *Yearbook of Private International Law*, vol. 13/2011, str. 217-231.
- Boele-Woelki, K., „To be or not to be: Enhanced Cooperation in International Divor-

ce Law within the European Union“, 39 Victoria University of Wellington Law Review (2008) str. 779-792.

- Bogdan, M., Concise Introduction to EU Private International Law (Groningen, Europa Law Publishing, 2013.)
- Chloros, A., „Three decades of legal and social change - Persons and Family“, 4 International Encyclopaedia of Comparative Law (2007).
- De Boer, Th. M. Jurisdiction and Enforcement in International Family Law: A Labyrinth of European and International Legislation, Netherlands International Law Review, Vol. 49/2002., Iss. 3, str. 307-351.
- Duraković, A., Jedinstvena pravila o imovinskopravnim aspektima registrirane zajednice u evropskoj uniji – prijedlog uredbe o nadležnost, mjerodavnom pravu i priznanju i izvršenju odluka u oblasti imovinskopravnih odnosa osoba u registriranoj zajednici od 16.03.2011., Nova Pravna Revija, 1/2012., str. 18-26.
- Ferrand, F.; The Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, u Campuzano Díaz, B.; Czepelak, M.; Benot, A.R. (eds.), Latest Developments in EU Private International Law, Intersentia, 2011, str. 83-111.
- Farrugia, R., The Future EU Regulation Concerning Matrimonial Property Regimes, u: B. Campuzano Díaz, M. Czepelak, A. R. Benot (ur.), Latest Developments in EU Private International Law, Intersentia, 2011., str. 77-78.
- Gruber, P., Die neue EG – Unterhaltsverordnung, 2/2010 IPRax str. 128-138.
- Nagy, Cs. I., What Functions May Party Autonomy Have in International Family and Succession Law? An EU Perspective, Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR), Vol. 30/2012., br. 4, str. 576-586.
- Helms, T., „Neues europäisches Familienkollisionrecht“, u Verbeke, A.L. et.al. eds., Confronting the Frontiers of Family and Succession Law, Liber Amicorum Walter Pintens, Intersentia, 2012, str. 681-701.
- Henderson, T., From Brussels to Rome: The Necessity of Resolving Divorce Law Conflicts Across the European Union, Wisconsin International Law Journal, vol. 28/2011, no. 4., str. 769-793.
- Jänterä-Jareborg, M., „Unification of International Family Law in Europe - A Critical Perspective“, u K., Boele-Woelki, ed. Perspectives for the unification and harmonisation of family law in Europe (Antwerp – Oxford - New York, Intersentia 2003), str. 3-33.
- Kerameus, K.D., Procedural implications of civil law unification, u: Harkamp, S.,

- et.al. eds., *Towards European Civil Code*, Kluwer Law International, Nijmegen, 2011., str. 261. et seq.
- Kramer, X. E., *Harmonization of Civil Procedure and the Interaction with Private International Law*, u, Kramer X.E. i C.H. van Rhee eds., *Civil Litigation in a Globalizing World*, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2012. str. 121-131.
 - Kramer, X. E., *Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure*, *International Journal of Procedural Law*, Vol. 2/2011. str. 202-230.
 - Malatesta, A., *The external dimension of EC private international law in family and succession matters* (Padova, CEDAM 2008).
 - Magnus, U., Mankowski, P. (eds.), *Brussels IIbis Regulation* (Walter de Gruyter, 2012.)
 - Martiny, D. „Neograničeno priznanje i ovrha stranih sudskih građanskopravnih odluka prema europskim uredbama“, u: Garašić, J., ur., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme* (Zagreb, Narodne novine, 2013.) str. 171-193.
 - Martiny, D., „Objectives and values of (private) international law in family law“, u J. Meeusen, et. al. eds. *International family law for the EU* (Antwerpen, Intersentia 2007).
 - Medić-Musa, I., *Predmeti o roditeljskoj odgovornosti prema Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o ukidanju Uredbe (EZ) br. 1347/2000*, u: Korać Graovac A., Majstorović, I., (ur.), *Europsko obiteljsko pravo* (Narodne novine, 2013.) str. 231-265.
 - Medić Musa, I.: *Uredba Vijeća (EZ) br. 1206/2001 o suradnji između sudova država članica na području izvođenja dokaza u građanskim ili trgovačkim predmetima*, *Zbornik radova s Trećeg međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“*, Neum, 2005.
 - Medić-Musa, I., *Komentar Uredbe Bruxelles II bis u području roditeljske skrbi* (Pravni fakultet u Osijeku, 2012.)
 - Meeusen, J. et.al. eds., *International Family Law For The European Union* (Antwerpen, Intersentia, 2007)
 - Ni Shuilleabhain, M., *Cross-Border Divorce Law, Brussels II Bis* (Oxford Uni Press, 2010.)
 - North, P. M., *Development of rules of private international law in the field of family law*. *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, Martinus Nijhoff

Publishers 1980, vol 166. str. 9-118.

- Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation (Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000), European Commission, 2005. url: ec.europa.eu/.../parental_resp_ec_vdm_en.pdf. URL: 01.06.2013.
- Rauscher, T., *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht: Kommentar* (München, Sellier European Law Publishers, 2010-2011.)
- Storskrubb, E., *Civil Procedure and EU Law: A Policy Area Uncovered* (Oxford University Press, 2008.)
- Siehr, K., „The EU Maintenance Regulation and the Hague Maintenance Protocol of 2007. Recognition of Foreign Judgments and the Public Policy Defence“, u *A Commitment to Private International Law. Essays in honour of Hans van Loon / Un engagement au service du droit international privé. Mélanges en l'honneur de Hans van Loon* (Cambridge etc., Intersentia, 2013.) str. 529-540.
- Sikirić, H., *Bračni predmeti prema Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti i priznanju i ovrši odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o ukidanju Uredbe (EZ) br. 1347/2000*, u Korać Graovac A., Majstorović, I., (ur.), *Europsko obiteljsko pravo* (Narodne novine, 2013.) str. 203-229.
- Šinova, R., Valentova, L., *Handbook of European Civil Procedure Law* (Olomouc, 2012.)
- Van Den Eeckhout, V., *The Promotion of Fundamental Rights by the Union as a Contribution to the European Legal Space: The Role of European Private International Law* (August 26, 2008). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1259363> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1259363>
- Van den Grinten, P., et. al. eds., *Practical Obstacles in Cross Border Litigation* (Dewenter, Kluwer 2005).
- Vuković, M., Kunštek, E., *Međunarodno građansko postupovno pravo* (Zgombić i partneri, 2005.)
- Viarengo, I., *The EU Proposal on Matrimonial Property Regimes*, *Yearbook of Private International Law*, Vol. 13, 2011. str. 199-215.
- Walker, L., *Maintenance and Child Support in Private International Law* (Hart Law Publishing, 2015).

- Župan, M. “The best interest of the child – a guiding principle in administering cross-border child related matters?”, u: T. Liefgaard, J. Sloth-Nielsen (eds.) 25 Years CRC (Brill | Nijhoff, 2016). (u postupku objave).
- Župan, M., Poretti, P., “Concentration of jurisdiction in cross-border family matters”, u Vinković, M. (ed.), New developments in EU Labour, Equality and Human Rights Law (Osijek 2015).
- Župan, M., Cross-border recovery of maintenance taking account of the new European Account Preservation Order (EAPO), DOI 10.1007/s12027-015-0397-9. ERA Forum (2015) 16, str. 163–179. (rad dostupan na: <https://infoeuropa.euroid.pt/files/database/000068001-000069000/000068027.pdf>)
- Župan, M., ed. Private International Law in the Jurisprudence of European Courts – Family at Focus (Pravni fakultet Osijek, Osijek 2015). (zbornik dostupan na: <http://www.pravos.unios.hr/katedra-medunarodnog-privatnog-prava/recent-updates>)
- Župan, M., Ledić, S., „Cross-border family matters - Croatian experience prior to EU accession and future expectations“, Pravni vjesnik, 3-4/2014. str. 49-77.
- Župan, M., “Ključna pitanja u primjeni Uredbe o uzdržavanju“, u: Ivana Kunda (ur.), Third “Petar Šarčević” International Scientific Conference. Family and Children: European Expectations and National Reality/Treća međunarodna znanstvena konferencija „Petar Šarčević“. Obitelj i djeca: europska očekivanja i nacionalna stvarnost (Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2014.) str. 135.-153.
- Župan, M., „Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol“, u Beaumont, P., et.al. eds., Recovery of maintenance in the EU and worldwide (Hart Law Publishing, 2014.) str. 311-328.
- Župan, M., „Određivanje međunarodne nadležnosti u obiteljskopравnim stvarima“, u Garašić, J. (ur.), Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme. (Narodne novine Zagreb 2013.) str. 147-171.
- Župan, M., „Registered Partnership in Cross-border Situations –where (in)visibility to law lies?“ u, Bodiřoga – Vukobrat, N., Gerald G. Sander, Barić, S., Unsichtbare Minderheiten/Invisible Minorities. (Verlag dr. Kovač, Hamburg, 2013.) str. 95-117.
- Župan, M., „Roditeljska skrb u sustavu Haške konvencije o mjerama dječje zaštite iz 1996.“ u Rešetar, B. (ur.), Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb. (Osijek 2012.) str. 199-222.
- Župan, M., „Pravosudna suradnja u prekograničnim obiteljskim predmetima“, u Župan, M., (ur.) Pravni aspekti prekogranične suradnje i EU integracija: Mađarska – Hrvatska, Osijek-Pecs, 2011., str. 591-618.

- Župan, M. „European Model(s) of Protective Measures in Cross-Border Maintenance Debt Recovery“ (ppt), izlaganje na međunarodnoj konferenciji: Recovery of Child Support and Family Maintenance in Asia-Pacific and Worldwide: National and Regional Systems and the Hague 2007 Convention and Protocol (Hong Kong, 9 to 11 November 2015) http://hcchasiapacificweek2015.org/childsupport_provisional.php
- Župan, M., „Ukidanje egzekviture u europskom pravu: nekoliko odabranih pitanja“, Pravo i porezi, Zagreb. 17(2008.), br. 11, str. 65-74.